

VLAHO JASPRICA MAŠINAC

povjesna kronika janjine

VLAHO JASPRICA MAŠINAC

POVIJESNA KRONIKA JANJINE

Moto:

»Istinita usta stoje tvrdo do vijeka,
a jezik lažljiv za čas.«

Pr. Sal. 12 : 19

Vlastito izdanje

ČITAOCU

Možda ovo par redaka koje ćete nadam se s interesom pročitati, nikad nebi ugledalo svjetlo dana u ovoj formi, da na poziv predsjednika redakcije pelješkog Zbornika nisam bio pozvan napisati koje slovo o svom kraju.

Iskreno govoreći razveselio sam se takvom poslu, jer to bar za mene i nije bila teška zadaća. Trebalo je samo prelistati ono što sam cijeli život skupljao i bilježio trudeći se da svaka takva bilješka bude jedna objektivna slika, jedna istina i dio života jednog kraja i naroda kojime se ponosim.

I baš kad se učinilo da će to moje blago preko Zbornika naći put do širokog čitateljstva, dogodilo se, da je moj rad poslan redakciji uveliko skraććen bilo za cijelu temu, bilo za pojedina poglavlja.

Izbjegavajući bilo kakva nadmudrivanja ili interese koja mogu samo štetiti jednom izvornom i autohtonom tekstu, a imajući za krajnji cilj skupljeno približiti što većem broju čitatelja odlučio sam se na vlastitu nakladu. Kad kažem približiti, onda to ne mislim na način novinara, povjesničara ili putopisca, jer se za to ne osjećam sposobnim niti mi je to želja. — Svoj tekst želim jednostavno ispričati i ako sam pronašao put kako nešto što smatram vrijednim prenijeti iz »koljena na koljeno« svrha mog pisanja i Vaše čita- lačke pozornosti bit će ispunjena.

Vlaho Jasprica Mašinac

U Janjini, početkom lipnja 1976. godine

P R E D G O V O R

Ovo MALO POVIJESTI... o Janjini i neke BIOGRAFIJE njezinih znamenitijih sinova napisao sam zbog toga, da otmem sigurnom zaboravu mnoge događaje koji imaju popriličnu povijesnu vrijednost za moje rodno mjesto. Htio sam samo iznijeti, pored onih poznatih, još nekoliko povijesnih činjenica, koje su samo meni poznate i koje će se jednog dana vrlo dobro uklopiti u cjelinu janjinske povijesti kad ona bude u budućnosti od njezinih sinova povjesničara potpuno otkrivena i obrađena.

Ovi radovi zahvaćaju većim dijelom najnoviji period njezine povijesti. Počinju od Dubrovačke republike, a svršavaju početkom 1975. godine. Međutim, što je bilo u prapovijesti na ovom centralnom dijelu Pelješca malo se zna. Naš mještаниn prvi pelješki povjesničar dr Nikola Zvonimir Bjelovučić u Uvodu svoje knjige POVIJEST POLUOTOKA RATA (PELJEŠCA) nešto o tome spominje, ali vrlo šturo i maglovito, više na temelju predaje, legende itd. Ono razdoblje od Rimljana pa na ovamo dosta je točno, svestrano i argumentirano obradio. Najstarija prošlost još uvijek nam je obavijena nepoznicama i tajnama.

Pojava prvih ljudi i društva na Pelješcu mislim da se može tražiti najprije na njegovom centralnom dijelu — Janjini i njezinoj okolini.

Na tu pomisao čovjek mora doći kad pogleda čitavu konfiguraciju poluotoka Pelješca, osobito njegov centralni dio koji je najuži i najrazvedeniji. Janjina, Popova Luka i Sreser se nalaze kao u nekom geografskom gnijezdu tog njegovog centralnog dijela. Okruženi su sa dosta luka, plaža, polja i brda, što nije slučaj sa drugim mjestima poluotoka Pelješca.

Da je Janjina vrlo staro mjesto dokazuje i mnoštvo prastarih »gomila«, »gradina« itd. osobito na vrhuncima brda koji je okružuju, a za koje se veli, da te gomile nose u sebi velike povijesne tajne koje naši budući povjesničari trebaju protumačiti i apsolutnu istinu o njima utvrditi...

Polje je veliko. Posla je mnogo. Nadajmo se, da će naši mladi pelješki povjesničari, posebno oni iz njegovog centralnog dijela zasukati rukave i nastaviti tamo gdje je stao njegov dični sin, prvi pelješki povjesničar dr Nikola Zvonimir Bjelovučić.

P i s a c

MALO POVIJESTI O JANJINI POPOVOJ LUCI I SRESERU

Poluotok Pelješac je sastavni dio Dubrovačke Republike sve od 1333. godine. Od tog doba dotadašnja »općina dubrovačka« postala je patricijsko-aristokratska republika u kojoj vladaju samo vlastela, a seljaci-težaci u republici bijahu za cijelog njezina opstanka kmeti bez ikojih političkih i ljudskih prava.

Odmah po kupnji poluotoka od bosanskog bana Stjepana Kotromanića uvedoše dubrovčani na poluotoku Pelješcu prisilni sistem kmetstva s jezoovitim eksploatatorski ozakonjenim metodama. Potankosti su lijepo opisane u »Povijesti poluotoka Rata (Pelješca)« koju je napisao dr. N. Z. Bjelovučić i izdao 1921. godine.

Dubrovnik, ta »Slovinska Atina«, nije nigdje do svog pada uvađala po selima škole, postavljala liječnike, niti osiguravala svojim kmetovima-narodu najelementarnije potrebe. Njegova vlastela su mislila: »Zašto podizati kmeta?«, »Njihov život — naša smrt!« itd. To su bile parole i metode vladanja dubrovačke vlastele i tako je to išlo sve do dolaska Francuza.¹⁾

Armija velikog Napoleona Bonaparte'a na svom putu za Boku kotorsku, a pod zapovjedništvom generala Lauristona, u svibnju 1806. g. uđe u Dubrovnik s namjerom da ga osvoji. Potom zauzeše teritorij dubrovački, te izdaše proglas 31. siječnja 1808, da je ukinuta Dubrovačka Republika čiji teritorij se sjedinjuje s Francuskim carstvom. Tako je ostalo sve do 1814. godine kada Austrija zauzme cijelu teritoriju bivše republike i od tada naš Pelješac ostaje pod austrijskom okupacijom sve do njezine propasti 1918. godine.²⁾

DRUŠTVENI RAZVOJ JANJINE OD PADA DUBROVAČKE REPUBLIKE

Pod utjecajem francuskih slobodarskih ideja »jednakost«, »bratstvo«, »sloboda«, ustali su prvi kmeti iz Janjine, Kune i Trpnja da ruše stari ekonomski poredak, kako bi se već jednom oslobodili srednjovjekovnog dubrovačkog kmetstva.

Godine 1814, ovi kmeti šalju preko općina Janjine, Kune i Trpnja zajednički tri predstavke vlasti u Zadar s molbom, da ona ukine sva gospodarska prava koja su teško pogađala kmeta. To im je uspjelo, i od tada popucaše lanci feudalne dubrovačke gospode kojima su bili okovali svoje kmetove. Oni su time osigurali svoja najelementarnija ljudska prava na zemlju, a također

i slobodu svojim kćerima, da ih mlade i lijepe ne moraju više slati gosparu za »kućnu pomoćnicu«!³⁾

Od tada se brzim tempom mijenja život seljaka u našoj Janjini i ostalom dijelu Pelješca. Razvija se poljoprivreda, prosvjeta, kultura, pomorstvo, saobraćaj, ribarstvo, društveni život i druge grane njegove privrede.

Sada neka mi bude dozvoljeno, da u najkraćim crtama opišem taj janjinski društveni preporod od republike do danas, ali prije svega da navedem neke povijesne istine o samom mjestu Janjini.

UPRAVNA VLAST

Godine 1465. dubrovačka vlada u Janjini sagradi »Knežev dvor« s državnim grbom i kipom sv. Vlaha, tamnicom, oružarom, skladištem, stanom i kancelarijom za kneza-kapetana. (Vidi sliku br. 1). Zatim, odmah iste godine osnuje kapetaniju preko koje je vršila svoju upravnu, sudsku i administrativnu vlast.⁴⁾

Janjina nije nikad imala Knežiju niti Kneza kako to u najnovije doba tvrde neki uvaženi historičari. Navodno prema pisanim zakonima Dubrovačke Republike Pelješac nije nikada imao knežije, pa prema tome ni kneza. Ston je imao knežiju i kneza, a na Pelješcu su bile samo dvije kapetanije i to u Janjini i Trstenici (Orebićima).

Za takvu tvrdnju postoji dosta razloga »pro i kontra«. Ja ovdje neću ulaziti u detalje niti iznosim svoje mišljenje o toj stvari. Najbolje je to prepustiti vremenu i mladim historičarima neka oni utvrde o tome točnu istinu.

Pored »Kneževa dvora« u Janjini su izgradili svoje dvorove nekoliko dubrovačkih plemića. Npr. Getaldićev dvor izgrađen 1506. god., zatim plemić Pavlimir Pučić-Škalić izgradi svoj dvor s grbom iz 1614. g. nasred Janjine. Tu je još bio veliki stranj za vino, veliko predvorje sa gustijernom u koje je bilo uključeno i područje današnje tržnice. Ovo je izgradio jer je imao fideikomisarni posjed u Janjini kao i plemić Getaldić. Još postoji i zgrada plemića Sorgo koji je također imao svoj dvor u Janjini. (Vidi sliku br. 2 i 3). Sve ove zgrade su građene po dubrovačkom građevnom stilu.⁵⁾

Najbolji lirski pjesnik dubrovački, vlastelin Ivan Bunić-Vučičević, ispjevao je u Janjini svoja glasovita »Plandovanja« čiji je najsavršeniji rukopis u pergameni našao dr. N. Z. Bjelovučić kod braće M. i A. Ivanovića sačuvan u staroj škrinji u Zabrežu (Janjina) pa ga je prozvao janjinski rukopis Bunićevih »Plandovanja«. Braća Ivanovići dragovoljno ustupiše ovaj rukopis Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu.⁶⁾

Pod janjinsku kapetaniju su spadale kontrade Crna gora i Janjina (bivša janjinska općina), te kontrada Dubrava (bivša općina kunovska) i samo mjesto Trpanj.⁷⁾

Zadnji janjinski, »knez-kapetan« bio je Melko pl. Sorgo, koji 1808. g. odlazi s poluotoka zajedno sa trsteničkim (Orebićkim) »knezom-kapetanom«.⁸⁾

Još je vrijedno spomenuti selo Osobljavu (kod Sresera). U njoj je nekada bio kamenolom. Valjda još za rimskog vremena. Tu su se vadili veliki kameni blokovi za izradu velikih kolona-stupova. dr N. Z. Bjelovučić piše u svojoj staroj povijesti, doduše na temelju narodne predaje, da su ti stupovi služili za Knežev dvor u Dubrovniku. Dva takva stupa su ostala nekorištena. Jedan je zatrpan zemljom, a jedan je i danas na površini. Dug je 6,50 m a

njegov promjer iznosi 75 centimetara. Leži od davnina uz put koji vodi kroz selo Osobljavu. (Vidi sliku br. 7).

Janjina je geografski centar Pelješca. Smještena je na njegovu najužem dijelu, vis à vis ušća rijeke Neretve. Okružuju je pet pomorskih izvozno-uvoznih luka. Sa jugozapadne strane Trstenik i Žuljana, sa sjeveroistočne Osobljava, Sreser i Drače-Sutvid. Kao takvu, nije nikakvo čudo, da ju je kroz vijekove historija oformila jednim od najvažnijih upravnih, vojno-strategijskih i saobraćajnih centara.

Dolaskom Francuza čitavo područje Dubrovačke Republike bi proglašeno jednom provincijom, koja se dijelila na distrikte, a ovi na kantone. Područje Pelješca bilo je jedan kanton, a pripadao je distriktu Dubrovnik. Kanton se dijelio na komune-općine, pa je tada na Pelješcu bilo oformljeno nekoliko općina.⁹⁾

Od početka francuske vlasti u janjinsku općinu bilo je uključeno područje Crne gore, Žuljane, Trstenika, Popove Luke i Sresera. Da bi ostalo za bilježeno, niže iznosim poimenično sve sindike, načelnike, komesare i predsjednike koji su bili na čelu općine od 1808. do 1962. godine.

IME I PREZIME	Iz mjesta	Što je bio	Bio je na upravi	
			od god.	do god.
Antun Nožica	Sreser	sindik	1808	1814
Nikola Bjelovučić	Janjina	sindik	1814	1830
Frano Barović	Janjina	sindik	1830	1836
Ivan Jasprica pok. Vlah	Janjina	sindik	1836	1847
Antun Dežulović	Janjina	sindik	1847	1848
Ivan Bjelovučić pok. Miha	Janjina	sindik	1848	1854
Stipo Bjelovučić pok. Miha	Janjina	sindik	1854	1857
Ivan Bjelovučić pok. Miha	Janjina	sindik	1857	1864
Nikola Bjelovučić Stijepov	Janjina	načelnik	1864	1874
Vlaho Jasprica pok. Ivana	Janjina	načelnik	1874	1878
Stipo Bjelovučić pok. Nikole	Janjina	načelnik	1878	1901
Anto Ivanović pok. Antuna	Janjina	načelnik	1901	1906
Mato Šarić	Trstenik	načelnik	1906	1908
Ivo Sudja	Trstenik	načelnik	1908	1911
Kristo Rabaza pok. Vlah	Janjina	načelnik	1911	1918
Ivo Kalafatović pok. Nikole	Janjina	načelnik	1918	1922
Ivo Bojanović	Popova Luka	komesar	1922	1926
Ivo Kalafatović pok. Mata	Janjina	načelnik	1926	1929
Visko Pleho	Janjina	načelnik	1929	1933
Kristo Rabaza	Janjina	komesar	1933	1936
Mato Z. Mratović	Janjina	načelnik	1936	1943
Niko Bjelovučić Burmo	Janjina	komesar	1943	1944
Ivo Brlezi pok. Luja	Sreser	komesar	1944	do oslob.
Marica ud. Kučer	Sreser	komesar	1944	1945
Frano Ivanović pok. Frana	Janjina	komesar	1945	1945
Niko Jasprica Laso	Janjina	komesar	1945	1946
Obren Bjelovučić	Popova Luka	komesar	1946	1951
Mato Jerković pok. Petra	Janjina	komesar	1951	1952
Obren Bjelovučić	Popova Luka	predsjed.	1952	1957
Josip Pleho pok. Ivana	Janjina	predsjed.	1957	1962

S godinom 1962. u Janjini prestaje djelovati upravna vlast općinskog ranga. Tada je nova organizacija naše socijalističke vlasti bila uzrok da se pored mnogih drugih i općina u Janjini rasformira te njezino područje pripoji općini Dubrovnik.

Ipak, mora se ovdje spomenuti, da je u Janjini još prije drugog svjetskog rata imala biti uspostavljena KOTARSKA ISPOSTAVA, ali je ona otvorena tek 1943. godine. Na koncu rata bilo je u Janjini sjelo Kotarskog NOO Pelješac-Mljet koji je nešto kasnije rasformiran.

Početkom 1946. god. oformio se opet Kotarski NOO, ali sada samo za područje Pelješca. Sjedište mu je opet bilo u Janjini. Tada je osnovana i Kotarska zadruga za Pelješac, s privremenim sjedištem u Trpnju. Međutim, zbog nove administrativno-organizacione raspodjele kotarskih područja, uki- da se opet 1947. god. kotar Pelješac i njegovo područje pripaja kotaru Korčula, tako, da i ovaj korčulanski kotar bi ukinut god. 1955. i pripojen kotaru Dubrovnik.

Državne, općinske i društvene ustanove u Janjini:

ŽANDARMERIJSKA STANICA otvorena je 1852. godine.

PRVI OPĆINSKI LIJEČNIK postavljen je 1863. godine.

POŠTANSKI URED otvoren je 1865. godine. Upravitelji pošte su bili:

Devčić	od 1865.	do 1871. god.
Ivić Dežulović	od 1871.	do 1904. god.
Niko Bjelovučić Burmo	od 1904.	do 1936. god.
Maro Lučić	od 1936.	do 1938. god.
Mladen Veža	od 1938.	do 1945. god.
Katija Rakiđija	od 1945.	do 1947. god.
Niko Bjelovučić Burmo ml.	od 1947.	još i danas.

PRVI BRZOJAV (telegraf) uveden je u Janjini 1. 4. 1871. god.¹⁰⁾

LUČKA KAPETANIJA u Draču-Janjina otvorena je 1892. godine, a zatvorena je i prestala sa radom 1947. godine.

ŠUMARSKI URED osnovan je 1905. g. koji je trajao do 1914. godine.

Pod vlašću Dubrovačke Republike pučanstvo Pelješca, pa tako Janjine, Sresera i Popove Luke mnogo je puta skoro potpuno izumiralo i ponovo se obnavljalo. Tome je bilo više uzroka, ali najviše od svih bile su četiri strašne kuge koje su harale 1466, 1543, 1698. i 1732. godine.¹¹⁾

Niže iznosim popis pučanstva Janjine, Popove Luke i Sresera da bi čitalac mogao dobiti stvaran pogled na pad i dizanje stanovništva u tim mjestima.

M J E S T O	Stanje pučanstva u godini ¹²⁾				
	1673.	1880.	1890.	1941.	1971.
JANJINA	176	659	761	873	499
POPOVA LUKA	78	188	197	139	73
SRESER	138	230	237	169	113

Pri ovome treba imati u vidu strašnu kugu koja je 1543. g. kako se govori u nekim mjestima Pelješca pomorila i do 90% pučanstva, pa je Vlada Dubrovačke Republike na svom području popisala stanovništvo 1673. odmah iza velikog potresa koji je bio 6. IV. 1667. g. i također prouzročio dosta žrtava.

Kad je riječ o pučanstvu Pelješca, ovdje bih htio još reći da je na čitavom poluotoku Pelješcu od svih obitelji najbrojnija obitelj JASPRICA. U samoj Janjini danas živi 28 obitelji tog prezimena ne računajući one koji žive izvan Janjine, a tih još ima dosta.¹³⁾

Interesantno je znati, da većina ovih obitelji ima i svoj nadimak radi lakšeg raspoznavanja. Prezime Jasprica izvedeno je iz novogrčkog apros = bijel. ASPRA (asprica, jaspri, jasprica), naziv je za turski sitni srebrni novac. Kod nas: 1. poseban novac; 2. opći pojam: novci. Geld, pecunia, ponajviše u obliku množine (aspri). U Turskoj su 3 aspri išle u jednu paru.¹⁴⁾

Zanimljivo je čuti još jedan događaj koji može biti za mjesto Janjinu od povijesnog značenja, a dogodio se prošlog vijeka i to kada je austrijski car i kralj Franjo Josip I. na svom prvom službenom putovanju po Dalmaciji posjetio Pelješac i svojim brodom pristao u Trpnju 11. svibnja 1875. godine. Tom prilikom car je pozvao kod sebe u specijalnu audijenciju tadašnjeg općinskog načelnika u Janjini pom. kap. Vlaha Jaspricu Ivanova pod čijom upravom se u to vrijeme vršila izgradnja župne crkve-matice u Janjini. Tada ga je kralj odlikovao i lično mu prišao na grudi svoj zlatni križ (Verdienst Kreuz) s kraljevskim inicijalima. To odlikovanje se odnosilo za njegove tadašnje i ranije izvredne zasluge u službi narodu, za koje ovdje nema mjesta da se nabrajaju.

Po smrti odlikovanog taj križ se morao vratiti Carskoj dvorskoj kancelariji u Beč. Ali stjecanjem raznih okolnosti to nije učinjeno pa je i nadalje ostao u obitelji pokojnika. Danas taj zlatni križ se nalazi čuvan kod njegovog unuka Benjamina M. Jasprice u Janjini.

Bilo bi lijepo kad bi to zlato zajedno sa niz drugih vrednota našlo svoje mjesto u janjinskoj muzejskoj zbirci, koju mi već duže vremena kanimo osnovati!

PRIVREDA

(Ribarstvo i pomorstvo, Promet, Maslinarstvo, Vinogradarstvo, Zadruga, Trgovina i zanatstvo, Ugostiteljstvo i turizam)

Janjina i njena uža okolica naslijedila je od Dubrovačke Republike, kako u prometu, prosvjeti i kulturi, tako isto i u privredi veliko siromaštvo. Ništa, izim nešto malo maslina, vinove loze i stoke koji su bili glavni izvori prihoda ondašnjeg jadnog stanovništva.

Ribarstvo i pomorstvo:

Kako navodi pomorski kapetan Stjepan Vekarić u svojoj knjizi PELJEŠKI JEDRENJACI, izdanje Mornaričkog glasnika Split 1960, Pomorska biblioteka, sveska 14, Janjina je s okolnim mjestima imala u doba francuske uprave, dakle 1808. pa do 1814, preko 46 brodova od 1 pa do 10 tona nosivosti.¹⁵⁾ Veći dio ovih brodova njihovi vlasnici su upotrebljavali za sezonski ribolov, a izvan sezone iskorištavaju ih za prijevoze poljoprivrednih produkata, uglavnom ulja i vina, a zatim vrše i razne druge prijevoze za račun dru-

gih osoba ili država.¹⁶⁾ Nije mi poznat broj onih malih brodića ispod 1 tone nosivosti, ali je sigurno, da je tih bilo dosta i da su služili u ribarenju za pojačanje kućne prehrane.

Pored ribarstva u Osobljavi, Sreseru i Janjini, neki seljaci su se bavili i gajenjem kamenica. O toj stvari kap. S. Vekarić u svojoj gore spomenutoj knjizi među ostalim navodi: »Tako 1573. god. Matije Stjepanović iz Osobljave prima 10 groša za oštrige što su mu silom otete u njegovoj kući na onom moru (Malo more) i zatim poklonjene Mletačkoj vlasteli...« I 1594. godine šalje ribar Petar Kunić (iz Janjine) oštrige i datule u Ston. Vlahuša Zečević (iz Sresera) nosi ih Sandžaku.¹⁷⁾

U drugoj polovini 18. stoljeća Nikola Bjelovučić Mihov, rođen u Janjini 1751, zanimanjem pomorski kapetan; utemeljitelj je pomorske obitelji kapetana i brodovlasnika Bjelovučića, koji su kasnije početkom 19. stoljeća osnovali u Janjini pomorsko društvo duge plovidbe pod imenom »ROĐACI BJELOVUČIĆ«. Ovo društvo je imalo svoje stalno sjedište u Trstu. Za njegovo osnivanje najviše je zaslužan Nikola Bjelovučić Stjepanov, pomorski kapetan, unuk Nikolin, rođen u Janjini 1820. godine.¹⁸⁾

Stjepo Bjelovučić Nikolin rođen u Janjini 1847. bio je pomorski kapetan, brodovlasnik, narodni hrvatski zastupnik u Dalmatinskom saboru u Zadru. Industrijalac. Osnovao je prvo dalm. racionalno gojilište kamenica i klapavica u Sutvidu kod Janjine i tako obnovio ovdje raniju proizvodnju kamenica. Sagradio je cestu od luke Drače do Sutvida. Umro je 1901. godine.¹⁹⁾

Društvo »Rođaci Bjelovučić« imalo je 27 brodova. Njihova obitelj dala je 25 pomorskih kapetana, dok ostalih pomorskih kapetana iz Janjine i njene uže okolice (Popove Luke i Sresera) bilo je 26.

Da bi ostalo zapisano niže donosim njihov imenični popis s godinom rođenja i smrti za one koji su umrli.

Pomorski kapetani iz Janjine, Popove Luke i Sresera:

Bjelovučić Miho Anta	iz Janjine	1712—1806
Bjelovučić Nikola Miha	iz Janjine	1751—1834
Bjelovučić Pavo Mata	iz Janjine	1783— ?
Bjelovučić Stjepo Nikole	iz Janjine	1783—1848
Bjelovučić Nikola Luke	iz Janjine	1799— ?
Bjelovučić Nikola Anta	iz Janjine	1801—1887
Bjelovučić Ivo Luke	iz Janjine	1809—1862
Bjelovučić Ivo Miha	iz Janjine	1810—1881
Bjelovučić Nikola Miha	iz Janjine	1812—1889
Bjelovučić Anto Anta	iz Janjine	1819—1899
Bjelovučić Antun Marka	iz Janjine	1819—1898
Bjelovučić Nikola Stjepa	iz Janjine	1820—1878
Bjelovučić Marko Stjepa	iz Janjine	1824— ?
Bjelovučić Antun Nikole	iz Janjine	1826—1905
Bjelovučić Jozo Pava	iz Janjine	1830— ?

Bjelovučić Miho Marka	iz Janjine	1830— ?
Bjelovučić Miho Iva	iz Mokošnice	? — ?
Bjelovučić Antun Miha	iz Janjine	1832—1889
Bjelovučić Baldo	iz Janjine	1843—1908
Bjelovučić Stjepo Nika	iz Janjine	1847—1901
Bjelovučić Miho Stjepa	iz Janjine	1850—1912
Bjelovučić Ivo Nika	iz Janjine	1850—1887
Bjelovučić Ivo Stjepa	iz Janjine	1854—1933
Bjelovučić Stjepo Balda	iz Janjine	1854—1919
Bjelovučić Stjepo Nika	iz Janjine	1916—
Jasprica Vlaho pok. Ivana	iz Janjine	1827—1899
Kalafatović Antun	iz Janjine	1830—1905
Čučuković Pavo	iz Janjine	1830— ?
Mratović Miho	iz Janjine	1833— ?
Kalafatović Ivo »Litrica«	iz Janjine	1839—1927
Jasprica Popo Mato	iz Janjine	? — ?
Bokanović Pavo	iz Popove Luke	? — ?
Miletić Vicko	iz Popove Luke	? — ?
Rabaza Niko	iz Popove Luke	? — ?
Čučuković Frano	iz Janjine	1844—1914
Mratović Mato	iz Janjine	1845— ?
Škrabalo Ivo	iz Popove Luke	? — 1924
Miletić Ivo	iz Popove Luke	1860—1915
Čučuković Miho	iz Janjine	? — ?
Čučuković Tonko	iz Janjine	? — ?
Kalafatović Jozo Iva	iz Janjine	1881—1965
Knežević Ivo	iz Janjine	? — ?
Dežulović Drago Iva	iz Janjine	1895—
Kalafatović Niko Matola	iz Janjine	1898—1919
Bojanović Anto Mige	iz Popove Luke	1903—
Lazić Ivo	iz Sresera	1903—
Miletić Ivo pok. Iva	iz Popove Luke	1905—1965
Miletić Milo pok. Iva	iz Popove Luke	1948—
Kalafatović Željko Iva	iz Janjine	1918—1942
Mratović Ratko Anta	iz Janjine	1915—

Pregled brodova brodovlasnika Bjelovučić:

»Ime nepoznato« brigantin, »Madona dell Rosario« brigantin, »Bobara« polaka, »Coricrc Triestino« brik, »Giovannina« nava, »Sklad« brik, »Vila« nava, »Americana« nava, »Pace« nava, »Vjeran« brik, »Vila« (druga) nava, »Janjina« bark, »Danica« nava, »Tre rè« bark, »Vila« (treća) bark, »Cvijet« bark, »Otac Niko« bark, »Mati Ane« bark, »Otac Miho« bark, »Ljubirod« (gvo-

zdeni) bark, »Zvonimir« bark, »Ime nepoznato« trabakula, »Ime nepoznato« bracara, »Pierino« brigantin, »Decoro« brik i »Sultana« trabakula.

U dubrovačkom pomorskom muzeju pohranjeni su spisi brodova i ostala raznovrsna arhivska građa, iz koje se vidi razvitak obitelji Bjelovučić u pomorstvu.²⁰⁾

Promet:

Dolaskom brodova sa pogonom na parni stroj pada brzo flota peljeških jedrenjaka za dugu i veliku plovidbu, tako, da ih 1900. g. više i nema. U tom posljednjem razdoblju još se jedino brodovi »Rođaka Bjelovučić« relativno dobro snalaze. Ali, iz godine u godinu i Bjelovučićeva flota se smanjuje što u brodolomima, što prodajom, tako da je 1906. izbrisan iz registra austro-ugarske trgovačke mornarice i zadnji pelješki jedrenjak.²¹⁾

Dolaskom parobroda propada i mala janjinska obalna plovidba koja je vršila prijevoz raznih roba na kratke relacije i prijevoz putnika. Sve to preuzimaju parobrodi, a dotadašnji mornari sve više se orijentiraju na poljoprivredu.

Kako na moru, tako i na kopnu u 19. i prvoj polovini 20. stoljeća janjinski narod je vrlo mnogo učinio u prometu na svom području. Stare šumske staze i putiće pretvorio je u kolne putove i izgradio razna pristaništa u svojim lukama.

Da pobrojimo samo neke:

Od 1808. do 1814. god. pod upravom Napoleonove vojske narod izgradi kolni put duž čitava poluotoka od Stona do Orebića. Taj put i danas narod zove KRALJEV PUT (Napoleonov). Njegova trasa drži se strogo sredine poluotoka i prolazi kroz Janjinu.

Godine 1820. narod Janjine i Sresera dovrši put Janjina—Dol—Rat.

Godine 1830. izgrađen je stari put Janjina—Drača preko Vardišta.

Godine 1863. bi dovršen kolni put oko »Gornjeg polja«. Također put Janjina—Popova Luka i Janjina prema Trsteniku do »Kozjeg ždrijela«.

Godine 1890. također je bio dovršen novi kolni put Janjina—Drača čija je trasa, u usporedbi sa starim putom, osjetljivo pomaknuta na jug, tako, da ovaj put dolazi iz Drača u Jaspričiće na Raskrsnicu.

Iste 1890. godine izgradila je austrijska pomorska uprava parobrodarsko pristanište (stari mul) u Draču, što je isposlovao narodni zastupnik i opć. načelnik toga doba kap. Stjepo Bjelovučić iz Janjine.

Godine 1894. sagradio je kap. Stjepo N. Bjelovučić na svoje vlastite troškove kolni put krajem mora od Drača do zaljeva Sutvid, jer je tamo već ranije (1889) imao izgrađen svoj dvorac.

Godine 1901. dovršena je izgradnja obale sa pristaništem (mulom) u Trsteniku.

Godine 1910. u cilju poljepšanja svog mjesta janjinski narod probi novi put kroz svoje mjesto i tako kroz Janjinu izgradi jednu novu, ravnu, široku i lijepu ulicu, koju je narod dosta kasnije 1953. g. i betonirao.

Godine 1914. Austrija je počela s proširivanjem luka, izgradnjom novog mula i obale u Draču. Prvi svjetski rat je te radove prekinuo, koje je kasnije nastavila stara Jugoslavija i sve dovršila tek 1932. godine.

Godine 1937. na Kraju u Sreseru je izgrađena nova obala i mol za pristajanje parobroda.

Godine 1937/1938. u uvali Sutvid pred Bjelovučićevim dvorcem izgradila je Pomorska uprava mol za parobrodarsko pristanište.

Godine 1954. bio je probijen novi magistralni put preko Pelješca i to baš njegova dionica Crna gora—Janjina—Pijavičino.

Maslinarstvo:

Maslinarstvo je od davnine glavna privredna grana Janjine i njene okolice. Nije jasno kada je na našem području zavedena kultura pitome masline, ali je jasno, da je to bilo vrlo davno, jer već nekoliko vjekova prije naše ere rimski pisci spominju dalmatinsko ulje²⁸⁾ koje je naš narod prozvao »zlatom«, »svetim uljem« itd. Intenzivna obrada maslina počela je kod nas poslije pada Dubrovačke Republike, a kulminirala je u prvom deceniju dvadesetog stoljeća, da bi nakon prvog svjetskog rata stala naglo opadati.

Tada je u samom mjestu Janjini bilo 10 mlinica za masline na ručni pogon, u Popovoj Luci 3, a u Sreseru 2. Od tih još i danas preko polovine njih su sposobne za preradu. Ipak, 1909. godine narod Janjine, Popove Luke i Sresera, da bi sebi olakšao i osuvremenio preradu maslina na motorni pogon, izgradio je u Janjini jednu veliku zgradu koja je bila namijenjena toj svrsi.

Zbog dobre konjunktura u trgovini vina iza prvog svjetskog rata 1918. godine i dalje, narod se u svom poljoprivrednom radu preorijentirao na vinogradarstvo, sadnju novih vinograda i proizvodnju vina. Od tada počinje tragedija janjinskog maslinarstva. Čitava polja uzgojenih maslina sijeku se, vade, krče i zasađuju vinovom lozom. Veći dio ostalih stabala zapušta se toliko, da čovjek danas ne može niti zamisliti njihovu obnovu. Dovoljno je spomenuti činjenicu, da stare mlinice u Popovoj Luci i Sreseru, a niti moderna uljara u Janjini u zadnjih 5—7 godina nisu nikako promljale, niti vršile kakvu preradu maslina. Čovjek ovo teško može vjerovati, pogotovo kada zna, da Janjina i danas 1975. godine ima preko 17.000 stabala maslina, Popova Luka 9000, a Sreser 8000. Dakle, ukupno preko tridesetčetiri tisuće stabala!²⁹⁾ (Doista žalosno!)

Vinogradarstvo:

Po završetku prvog svjetskog rata u Janjini, Popovoj Luci i Sreseru vinogradarstvo se vrlo brzo razvija, jer kako već rekosmo, konjunktura u trgovini vinom tada je bila odlična. Zbog toga su se naši ljudi u svom radu preorijentirali na vinogradarstvo, a na štetu maslinarstva. Od tada umjesto maslinarstva vinogradarstvo predstavlja najvažniju poljoprivrednu i uopće privrednu granu spomenutih mjesta.

Većinom se proizvodi crno vino »plavac« od sorte grožđa »plavac mali«, a tek jedan mali dio bijelog vina od sorata »maraština«, »grk«, »viškajica« i drugih.

Vino »plavac« sa položaja »Matoružnice«, »Iza vrha«, »Dranče« i nekih drugih, sadrži cca 12—15 vol. % alkohola, suhog ekstrakta cca 25—34 gr/lit., ukupnih kiselina cca 5—6 gr/lit. i šećera 1—21 gr/lit. Pored toga, nešto je bogatije na boji i aromi od »plavca« proizvedenog s drugih terena.³⁰⁾

Prije drugog svjetskog rata u Janjini i njezinoj okolici, uz ostalo, proizvodilo se svake godine preko desetak vagona i visokokvalitetnog vina, koje se redovito na domaće i strano tržište plasiralo pod imenom »dingač«, jer se ono proizvodilo kao i »dingač« vino od iste sorte grožđa »plavac mali«. Radi toga, za ime i renome koje je danas u svijetu postiglo i uživa vino »dingač« trebalo bi mnogo zahvaliti i tom janjinskom visoko kvalitetnom vinu, koje se kako već rekosmo, dugi niz godina izvozilo i plasiralo pod tim imenom na domaće i strano tržište.

S obzirom na sve veće potrebe moderne prerade grožđa u vino, Janjina, Popova Luka i Sreser izgradili su jedan veliki vinski podrum u janjinskoj luci Drače sa kapacitetom od preko 100 vagona. Nabavili su najmodernije strojeve za preradu grožđa. Već desetak godina u njemu pod stručnim nadzorom vrše proizvodnju vina »plavac« od istoimene sorte grožđa »plavac mali« koja je u našim vinogradima zastupana preko 90%.

Moram još naglasiti, da taj podrum svoje kapacitete stalno proširuje, tako da u perspektivi želi se ostvariti želja bivšeg Narodnog odbora općine u Janjini, da isti bude pretvoren u jednu veliku industrijsku vinariju-podrum sa kapacitetom od preko 300 vagona kvalitetnog vina »plavac«.

Zadruga:

Na početku 20. stoljeća 1902. god. osnovana je SEOSKA BLAGAJNA za štednju i zajmove, zadruga sa neograničenim jamstvom u Janjini. Njezini članovi bili su mahom sva domaćinstva Janjine, Popove Luke, i Sresera. To je bila financijska ustanova koja se bavila samo financijskim problemima svoga članstva. Od svakoga je primala uloge na štednju, a svoje članove pomagala zajmovima, savjetima itd. Koliko je tada bila razvijena zadružna svijest njezinih članova vidi se iz samog naziva te ustanove »zadruga sa neograničenim jamstvom«!

Njezini članovi neograničeno su jamčili svima i svakome sa **cijelim svojim pokretnim i nepokretnim imanjem** za sigurnost primljenih uložaka na štednju i baš ta činjenica vrlo mnogo je pridonijela razvitku i uspjehu te zadruge, jer svatko je njoj radije davao svoju ušteđevinu nego bilo kojoj banci.

Što je ona učinila svom članstvu u prva dva decenija svoga poslovanja nije moguće u ovako kratkom prostoru opisati. Davala je zajmove s kojima su mnogi njezini članovi popravili i izgradili svoje stojne kuće, gospodarske zgrade, gustijerne, obnovili maslinjake, vinograde itd. Mnoge je ljude uputila na rad u daleki svijet. Osobito one iz siromašnijih obitelji gdje je bilo više braće, a malo imanje. Ona je takvima davala zajam i plaćala putni trošak (pasađ) kojega su joj korisnici u svim slučajevima pošteno i prvenstveno vraćali.

Iza prvog svjetskog rata, u 3. deceniju ovog stoljeća SEOSKA BLAGAJNA počela se baviti i trgovinom, da bi svome članstvu olakšala nabavku potrebnih prehrambenih, gospodarskih i drugih dobara. Mora se priznati u tome je doista i uspjela, osobito u fin. krizi od 1928. do 1934. godine. Kasnije je sve više slabilo njezino fin. poslovanje i pretvaralo se u trgovinu, pa je 1940. godine pri istoj osnovana POTROŠNA OBRTNA ZADRUGA iz koje je iza drugog svjetskog rata niknula POLJOPRIVREDNA ZADRUGA U JANJINI, koja danas rukovodi sa svim područnim zadružnim ustanovama, velikim novoizgrađenim vinskim podrumom, uljarom, itd.

1909. godine u Janjini je osnovana ULJARSKA ZADRUGA. Njezina velika zgrada je dovršena 1910. godine. Ima mlinove za masline i posebno za žito. Proizvodila je sve vrste brašna. Njezina postrojenja, motor i hidraulične preše za preradu maslina nabavljeni su u Italiji.

Dvije godine uzastopno i to 1911. i 1912. vršila je kolektivnu preradu maslina i proizvodnju ulja svojim članovima. Ali s obzirom na velike razlike u kvaliteti maslina s pojedinih područja, neki pojedinci su bili takvom preradom oštećeni, a neki favorizirani. Zbog toga je napuštena kolektivna prerada maslina i proizvodnja ulja, pa su od tada pojedini članovi zadruge mljeli svaki za sebe svoje masline i tako je bilo svakome pravo...

Iz ovog primjera se vidi koliko je tada u Janjini bila razvijena zadružna svijest i volja za kolektivnom preradom. Još viša nego pri osnivanju Seoske blagajne s **neograničenim jamstvom** njezinih članova.

1910. godine osnovana je PČELARSKA ZADRUGA U JANJINI koja je svojim članovima mnoge koristi pridonijela.

1921. godine osnovana je u Janjini RIBARSKA ZADRUGA koja je nakon nekoliko godina rada prestala.

1921. godine u Janjini je osnovano LOVAČKO DRUŠTVO koje još i danas postoji.

1924. godine bila je formirana u Janjini VINARSKO-VINOGRADARSKA ZADRUGA s neograničenim jamstvom.

1925. godine osnovano je u Janjini PREDSTAVNIŠTVO HRV. RADIŠE IZ ZAGREBA. Ono je uputilo dosta omladinaca u razne zanate sa područja općine Janjine, među njima je bio i Ivo Mordžin-Crni, kasnije narodni heroj. Ovo predstavništvo je djelovalo više godina.

1942. godine ponovno je osnovana NOVA RIBARSKA ZADRUGA s.o.j. u Janjini.

1948. godine došla je u domaćinstva Janjine, Popove Luke i Sresera ELEKTRIČNA STRUJA od elektro-motora iz Uljarske zadruge u Janjini. Na otvorenju narod je priredio svečanu proslavu.

Po završetku drugog svjetskog rata, sve do tada postojeće zadruge u Janjini su rasformirane i njihovo poslovanje uključeno u novoosnovanu Poljoprivrednu zadrugu koja danas rukovodi sa svim financijskim i privrednim problemima svojih članova.

Trgovina i zanatstvo:

Od Napoleonovih vremena pa na ovamo i ove privredne grane počinju se u Janjini naglo razvijati, osobito u drugoj polovici 19. st. tako, da su koncem prve četvrtine 20. st. dosegle svoju kulminacionu točku.

Nećemo se puno zadržavati niti opisivati prilike u trgovini i zanatstvu koje su u Janjini vladale u 19. st. Međutim, ipak moramo spomenuti da je tada Trst bio glavni grad snabdjevač našeg naroda sa svim robama široke potrošnje. U to doba je u Janjini i njezinoj luci Draču, Sreseru i Popovoj Luci bilo više trgovina mješovitom robom. Neke od tih su se bavile i otkupom poljoprivrednih proizvoda. (Vidi niže tabelu).

Ovi naši trgovci imali su direktne veze s raznim veletrgovinama u Trstu. Oni su njima slali naše ulje, vino itd. a ovi su njih snabdijevali raznom robom koju je naš narod tada trebao i trošio.

Kasnije, u prvom deceniju 20. st. prilike u trgovini se osjetljivo mijenjaju. Afirmiraju se novi gradovi iz raznih područja bivše carevine Austrije sa svojim robama i cijenama. Tada se naši trgovci počinju snabdijevati kod onih veletrgovina koje su im pružale najpovoljnije uvjete i cijene. Počinje konkurencija velikih, koja se stala odražavati i u našoj janjinskoj lokalnoj trgovini. Tada je Janjina brojila 1000 duša. Zanatstvo je u stopu pratilo trgovinu, pa je u to vrijeme Janjina imala 5 trgovačkih i 15 zanatskih radionica različitih branša.

Radi boljeg pogleda na razvitak janjinske trgovine i zanatstva, niže donosim tabelu u kojoj se lijepo može vidjeti uspon i pad tih grana naše privrede sve od stotinu godina unazad pa do danas.

Stalne trgovačke i zanatske radionice	U Janjini, Popovoj Luci i Sreseru istovremeno je bilo u niže navedenim razdobljima:				
	od 1870 do 1900	od 1901 do 1918	od 1919 do 1945	od 1946 do 1974	od 1974 do danas
Drvodjelskih radionica	1	4	5	1	—
Kovačkih radionica	2	4	2	1	—
Postolarskih radionica	2	3	5	1	—
Papučarskih radionica	1	2	—	—	—
Mesarskih radionica	1	3	4	1	2
Krojačkih radionica	2	3	1	1	—
Brijačkih radionica	—	2	1	1	1
Pekarskih radionica	—	—	1	—	—
Urarskih radionica	—	1	1	—	—
Zidarskih radionica	3	3	2	1	—
Kavana-gostionica	3	4	4	1	1
Trgovina mješovite robe	4	7	13	3	6
Veletrgovina vinom i uljem	1	2	1	1	1
Prodavaonica obuće	—	—	1	1	—
Manufakturnih radionica	—	1	1	—	—

Zbog prostorne skučenosti imena nosilaca pojedinih radionica nisam mogao ovdje navesti. Ona se nalaze u posebnom popisu kod mene.

Poslije drugog svjetskog rata i završetka velike narodne revolucije, nastupa nova era u razvitku raznih grana društvenog života, pa tako i u trgovini. Privatni sektor ustupa mjesto državnom. Poljoprivredna zadruga u Janjini preuzima svu lokalnu trgovinu i otkup u svoje ruke. Privatni mali zanatlije ostaju, ali njihov položaj sve više slabi. Danas u Janjini nema niti jedne zanatske radionice.

Takvo stanje ostaje sve do 1961. god. kada se na inicijativu bivšeg NO Općine formira u Janjini trgovačko poduzeće NAPRIJED koje od Poljopri-

vredne zadruge preuzima svu trgovinu, da bi narodu pružilo što kvalitetnije trgovačke usluge. Tada je Poljoprivrednoj zadruzi ostalo u dužnosti, da sve svoje djelovanje dade na unapređenje poljoprivrede, razvija kooperaciju među svojim članovima itd.

Ukinućem NO Općine u Janjini godine 1962. i fuzijom njezinog područja s općinom Dubrovnik prestaju inicijative koje je dotadašnja naša općina u Janjini, pod predsjedništvom Josipa Pleha, poduzimala u cilju privrednog razvitka našeg područja.

Janjinsko trg. poduzeće NAPRIJED, koje je veoma dobro i solidno poslovalo, rasformira se god. 1969. te njegovo poslovanje preuzima veletrgovačko poduzeće »BUDUĆNOST« iz Dubrovnika i »RAZVITAK« iz Metkovića. Još ove 1975. g. došlo je na naše područje ujedinjena poljoprivreda i industrija »UPI« poduzeće iz Sarajeva, tako, da se naš narod danas snabdijeva sa svim potrebnim robama u prodavaonicama tih poduzeća. Na taj način sav narodni dohodak pretače se raznim kanalima u fondove dubrovačke, metkovičke i sarajevske veletrgovine, a za Janjinu, Popovu Luku i Sreser ostaje od narodnog dohotka — ništa!

Ugostiteljstvo i turizam:

Iz prednje tabele vidi se od kada i kako je u Janjini bio razvijen društveni život, kavanski i ugostiteljstvo. Radi toga suvišan je svaki opis, analiza i diskusija o tom predmetu.

Turizam je najnovija grana njezine privrede koja se tek rađa, ali u perspektivi pruža velike nade. U Janjini je osnovano Turističko društvo tek 1963. godine, a u Sreseru malo zatim i to 1964. godine.

Radi pregleda iznosim rad ovih Turističkih društava od njihovog osnutka do danas.

Društvo	u 000 Ostvarilo noćenja u godini							
	1967.	1968.	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1974.
Turističko društvo Janjina	10	25	22	13	13	20	17	21
Turističko društvo Sreser	19	22	26	17	19	15	16	14

Sve ovo je ostvareno u privatnom sektoru i dva društvena kampa. Janjina je geografski centar Pelješca. Smještena je na njegovu najužem dijelu. Konfiguracija terena njezina okoliša je izvanredna. Slobodno se može reći da se takva u Dalmaciji ne može naći. U neposrednoj njezinoj blizini nalaze se luke: Trstenik, Žuljana, Osobljava, Sreser, Drače i Sutvid s njihovim izvanrednim plažama. To su Trstenik, Zaglavak, Vodice, Vučine i Žuljani, dok na sjeveroistočnoj strani su Osobljava, Žapje, Bililo, Zapolje, Bratkovice, Podgrad i Sutvid. Ove potonje su na kilometre duge i dosta široke, sa samim sitnim pijeskom. Doista, idealan teren za razvitak turizma.

Dok se po nekim drugim mjestima Pelješca već godinama ovaj bujno razvija, kod nas u Janjini tek se nalazi u porođajnim bolovima...

Ako pogledamo izvanredno dinamični privredni napredak Orebića, Trpnja i Stona pa ga usporedimo s našim, tada ćemo vidjeti koliko u tome zastajemo. Nećemo ići u analizu niti na utvrđivanje uzroka takvog našeg stanja. Ima ih mnogo, međutim jedan od tih je i — ljudski faktor!

PROSVJETA:

Događaji u oblasti janjinskog školstva

Izuzimajući najstariju prošlost, sve do propasti Dubrovačke Republike, u Janjini nije bilo nikakvih škola ni prosvjetnih ustanova. Pojedini ljudi, većinom pomorski kapetani, bili su školovani u inozemstvu. Tako:

1828. godine otvorila se u Janjini PRVA MUŠKA PUČKA ŠKOLA zauzimanjem brodovlasnika kap. Bjelovučić Nikole Mihova, rođenog u Janjini 1751. g. a umrlog 1834. godine.²²⁾

1882. godine otvorila se je u Janjini ŽENSKA PUČKA ŠKOLA, zatim

1920. godine otvorila se i u Sreseru MJEŠOVITA OSNOVNA PUČKA ŠKOLA, koja je zbog pomanjkanja djece zatvorena 1932. godine.

1928. godine u Janjini je otvorena GRAĐANSKA ŠKOLA, a zatvorena je zbog pomanjkanja broja djece 1937. godine.

1932. godine otvoreno je u Janjini DJEČJE ZABAVIŠTE koje još i danas postoji.

1932. godine također u Janjini je otvorena ŽENSKA STRUČNA ŠKOLA, ali je ova zatvorena 1943. godine zbog odlaska njezine učiteljice-upraviteljice u partizane.

Janjina, Popova Luka i Sreser dali su inteligencije:

pomorskih kapetana duge plovidbe	51
sa fakultetskom spremom	92
srednjoškolaca	67
glazbenika sa glazbenom akademijom	1
strojara i motorista	8

UKUPNO 219

od tih sa fakultetskom spremom bilo je:

svećenika 15, od kojih su bila 4 franjevca. Svi su umrli.

sudaca 11, od kojih je 9 umrlo. Dvojica još žive i rade.

liječnika 11. Svi su danas živi i rade po raznim mjestima Jugoslavije, samo jedan od njih stalno živi i radi u Americi (USA).

profesora 13. Od tih devetorica su završila filozofski fakultet, dvojica pravni, jedan agronomiju i jedan fiziku. Dvojica su umrla.

pravnika raznih zanimanja 9, od kojih je živih sedam. Jedan radi u Americi (USA), a dvojica su umrla.

advokata 7. Šest je umrlih, samo jedan još živi i radi.

ekonomista 10, od kojih je umro samo jedan.

inženjera 16, od kojih su tri mašinska, 4 elektro-tehnička, 3 arhit. građ., 3 kemijska, 1 bio-kemiju, 2 rudarska. Trojica su umrla.

Od srednjoškolaca (maturanata) završili su: gimnaziju 21, učiteljsku školu 22, srednju ekonomsku 13, srednju medicinsku 4 i srednju tehničku 7. Od svih tih umrlo je 19, a živućih ima 47 koji danas rade po raznim mjestima naše zemlje.

Zbog pomanjkanja prostora nisam mogao pojedinačno navesti imena gornjih intelektualaca. Imam kod sebe sastavljene spiskove s njihovim imenima, godinama rođenja, smrti i oblastima njihova školovanja, pa ako koga to interesira može mi se obratiti.

Među ovim ljudima ima više profesora na raznim fakultetima i četiri doktora nauka (medicine 2, fizike 1, prava 1). Jedan od tih je i dekan na filozofskom fakultetu u Nišu. Imamo i jednu poznatu umjetnicu na klaviru itd.

Teško je poći dalje, a ovdje još ne spomenuti neke naše znamenitije ljude iz starije generacije koji su već umrli. Npr. Janjina je dala poznatog Don Iva Prodana političara, književnika i žurnalistu koji se rodio 1852. god. Bio je dugo vremena urednik Kat. Dalmacije i vođa stranke prava u Dalmaciji. Narodni zastupnik na Dalm. saboru u Zadru i na Carevinskom vijeću u Beču. Napisao je mnogo polit. povijesnih članaka i rasprava. Svoja djela izdao je pod naslovom »Spisi«. Njegova tiskara i arhiva iza njegove smrti svršila je kod Hrv. društva NAPREDAK u Sarajevu.²³⁾

Na njegovu rodnu kuću u Janjini narod mu je stavio spomen-ploču sljedećeg sadržaja: (vidi sliku br. 4)

**DON
IVU PRODANU
SLAVNOM SINU JANJINE
1853—1933
NEUMRLOM BORCU ZA SLOBODU HRVATSKE
HARNI NAROD
P. 1944.**

Tako isto dr N. Z. Bjelovučić, odvjetnik i pisac, rodio se u Janjini 1882. g. Škole svršio u Dubrovniku, pravo u Beču i Pragu 1907. Apsolvirao je još Filoz. fakultet (povijest) u Zagrebu. Odvjetnik u Trstu, Metkovićima i Dubrovniku. Zasebno izdao: Pripovjesti, te razne povijesne i polit. rasprave naročito o Neretvi i Pelješcu. Ima njegovih radova i u izd. Jugosl. Akadem. Svega je izdao oko 55 raznih knjiga i brošura.²⁴⁾

Jasprica I. Ivo, sudac stola sedmorice u Zagrebu, Jasprica Don Ante, kritičar, pisac i pjesnik, itd. itd.

Ovdje se mora spomenuti i slavnog avijatičara svjetskog glasa Ivana Bjelovučića Mihova koji je porijeklom iz Janjine, a rodio se 1889. godine. U Parizu je završio glasovitu školu Braće Farman i dobio diplomu zrakoplovnog pilota 1910. godine. Letio je u Limi. Prvi je preletio od Pariza do Bordeauxa 1910. godine. Iste godine potukao je rekord glasovitog francuskog avijatičara Paulmanna. Zatim 1912. ističe se na zrakoplovnoj priredbi u Beču, potom u Milanu gdje osvaja Grand prix. Njegova slava je kulminirala kada je 1913. godine prvi preletio Alpe i sretno se spustio u Domodossoli u Italiji.²⁵⁾

KULTURA:

Dubrovačka Republika ni u ovoj oblasti nije ništa u Janjini učinila. Tek kroz 19. i prvu polovinu 20. st. nastaje u Janjini takav kulturni procvat, da je ona u ovom području mnogo dalje stigla nego ostala mjesta na Pelješcu.

Da bi ostalo zapisano spominjem samo slijedeće:

1635. godine napisan je PRAVILNIK BRATOVŠTINE SV. STJEPANA U JANJINI, ali se može naslućivati da je bratovština već od prije postojala, čak od 13. st. Ovo je bila crkvena organizacija i bavila se najviše tekućim crkvenim poslovima, odnosima među vjernicima, odgojem itd. Godine 1865. imala je svoju upravu od šestorice s predsjednikom i 99 članova mahom sve glave domaćinstva.²⁶⁾

1848. god. osnovana je u Janjini HRVATSKA NARODNA GARDA. Osnovao je kap. Antun N. Bjelovučić. Od tada se u Janjini, a potom i na čitavom Pelješcu vije prva hrvatska zastava (trobojnica). Jedrenjak VILA vlasnosti »Rođaka Bjelovučić« prvi je jedrenjak koji je pod zapovjedništvom kap. Vlaha I. Jasprice nosio hrvatsku zastavu preko svjetskih mora.²⁷⁾

1893. god. bila je u Janjini osnovana JAVNA DOBROTVORNOST, a

1896. god. osnovano je u Janjini Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo ZVONIMIR. Ono je imalo svoje prostorije, čitaonicu, tamburaški zbor i kazališnu diletantsku sekciju. Pored više kraćih i šaljivih komada ova njegova sekcija dala je u Janjini na Mali Uskrs 1904. godine i ZIMSKO SUNCE, sliku iz istarskog života (jedan teži komad) u 4 čina od Viktora Car Emina. Vidi u prilogu sliku br. 5 članova osnivača tog društva.

1908. godine osnovan je HRVATSKI SOKOL. Njegov prvi javni nastup održan je u Janjini na dan sv. Vlaha 1909. godine. Kasnije ovo društvo izgradilo je za sebe zgradu nazvanu »Sokolana« s velikom dvoranom i pozornicom. Ova zgrada izgrađena je u Janjini 1912. g. U njezinoj dvorani janjinska omladina je kasnije priređivala svoje kazališne predstave, osobito poslije prvog svjetskog rata, toliko, da im se ni broja ne zna. Pisac ovih redaka, na temelju svog vlastitog sjećanja, sa sigurnošću može potvrditi, da je u periodu između prvog i drugog svjetskog rata u ovoj dvorani janjinska omladina priredila preko 70 kazališnih priredaba. Prvi starosta Hrv. sokola u Janjini bio je janjinski liječnik dr Luko Dražić. (Vidi sliku br. 6 članova Hrvatskog sokola u Janjini).

1912. god. osnovana je u Janjini TEŽAČKA SLOGA s čitaonicom. Njezin početak je u kući Radomiljac.

1914. god. kupljeni su glazbeni instrumenti za formiranje FANFARE. Njezin rad je prvi svjetski rat nešto odgodio, tako, da je ona javno nastupila tek 3. 8. 1919. g. Odmah po njezinom izlasku nabavljeni su daljnji glazbeni instrumenti, te se ova FANFARA kasnije pretvorila u HRVATSKU GLAZBU.

1921. god. u Janjini je osnovan ESPERANTSKI KLUB (Esperanta Klub). Ovaj klub je imao svoje sjedište i čitaonicu u kući kap. Draga Dežulovića koja je danas vlasnost Svetozara Eleza. U klupskoj čitaonici održano je više tečajeva esperantskog jezika. 1923. g. jedan takav je održan i za školsku djecu među kojom se nalazio i kasniji narodni heroj Ivo Mordin Crni. On je u tom klubu najprije dobio osnovne pojmove za internacionalno gledanje na svijet, međunarodni jezik i drugo. Postoji i fotografija na kojoj se vidi tada mali Ivo Mordin.

1921. god. osnovano je pjevačko društvo SLAVA. Njegova zadnja generacija još i danas u Janjini postoji te u pojedinim prigodama pjeva razne crkvene i svjetovne pjesme.

1924. god. osnovano je u Janjini ŠAHOVSKO DRUŠTVO s knjižnicom i čitaonicom.

1924. god. osnovano je nogometno društvo ISKRA koja još postoji i ima u svojoj vlasnosti veliko nogometno igralište. Član je međuopćinske pelješko-korčulanske lige.

1927. god. izgrađena je u Janjini velika trokatna zgrada za potrebe školstva.

1951. godine u Janjini je dovršena izgradnja DOMA KULTURE koji se nalazi u sklopu Zadružnog doma. Ovaj ima veliku modernu dvoranu s pozornicom. Može primiti preko 500 gledalaca, ali na žalost mora se priznati, da se malo ova dvorana koristi u kulturne svrhe, jer naša janjinska omladina poslije II. svjetskog rata više se orijentirala na ples i zabavu, a manje na kazalište i druge kulturne priredbe. (Žalosno ali istinito!).

1953. godine nabavljena je u Janjini STALNA KINO-APARATURA i smještena u DOM KULTURE. Tu se od 1953. g. počelo sa priređivanjem redovitih kino-predstava, ali uvijek zabavnog žanra, tako, da naš DOM KULTURE danas služi samo za zabavu, a najmanje za promicanje kulture!

1960. godine na Ratu-Kraj (Sreser) počela je izgradnja zgrade namijenjene za seosku čitaonicu. Kada je zgrada dovršena, umjesto čitaonice u njoj se otvorila ugostiteljska radnja koja i danas služi za usluge turistima.

1958. god. također u Popovoj Luci se izgradi zgrada namijenjena seoskoj čitaonici. Odmah po njezinu završetku, doista, u njoj je i otvorena Narodna čitaonica »Nikola Bojanović« koja i danas djeluje.

1973. godine osnovano je u Janjini VATROGASNO DRUŠTVO.

Kulturni spomenici (crkve Janjine, Popove Luke i Sresera)

Nemam namjere opširnije govoriti o starim janjinskim crkvama, jer sve što se do danas o njima može reći, to je već rekao povjesničar dr N. Z. Bjelović u svojoj Povijesti poluotoka Rata (Pelješca). Ipak, mora se spomenuti da se ruševine crkvice sv. Jurja u Janjini zdušno čuvaju kao narodna starina, te da je narod po inicijativi pok. dr N. Z. Bjelovića na istu stavio ploču slijedećeg sadržaja:

CRKVICA SV. GJURGJA
IZ DAVNINA OBNOVLJENA U IX. I XVI. V.
SLUŽILA DO KONCA XVIII. V. OTKRIVENA G. 1921.
POTOMCIMA NA ZNANJE

Puk Župe Janjine
postavi 1926.

Crkvica sv. Vida u Sutvidu je danas ruševina, ali točno se zna i vidi njezina lokacija.

Po predaji bila je u Pržinama u janjinskom polju poviše starog puta u Popovu Luku još jedna crkvica sv. Vida, ali danas se nezna točno gdje je bila.

Postojala je crkva matica sv. Ivana na Grudici u Janjini negdje u blizini današnjeg gornjoselskog križa. U ovoj crkvi 1362. godine održane su zadušnice za pučanina Milivoja Marinovića ljubavnika Cvijete Pučić kćeri Luke Pučića koji je imao vlastelinstvo u Janjini. Ona i on su poginuli pri otmici, odnosno pri njezinom bijegu iz samostana kod Janjine. Za nju su održane zadušnice u crkvi sv. Jurja u Sućurcu.³¹⁾

Postoji još u blizini Popove Luke iz novijeg vremena crkvice (kapela) posvećena sv. Agati koju je rod Plehovića iz Janjine izgradio kao crkvicu svoje rodovske zaštitnice.

U crkvi sv. Stjepana na janjinskom groblju, više puta obnovljenoj, i danas se vrše crkveni obredi. Ova crkva se spominje 1222. god., ali postoji i mnogo prije toga. Sigurno još iz poganskih vremena, jer se u njezinoj neposrednoj okolini našla rimska nadgrobna ploča iz I. st.³²⁾, novaca i drugih predmeta iz rimskih vremena. Popravljen je i preuređen dosta rano, a to se može utvrditi po njezinom zvonu na kojem je ubilježena godina 1414. (MCCCCXIV). Gospar Andriko pl. Lukarić sagradio je samostan uz ovu crkvu sv. Stjepana, te ga 1360. g. predao duvnama. Drugo njezino preuređenje narod je obavio na starim temeljima 1891. god. Njen prvotni oblik nije promijenjen.³³⁾

Zavjetnu crkvicu sv. Roka u janjinskoj luci Draču dao je na svoj trošak po nacrtu izgraditi od korčulanskog kamena 1936. g. iseljenik-povratnik Kalafatović Jozo pok. Nikole iz Janjine. Prvih godina nakon njezine izgradnje u luci Draču održavali su se na dan sv. Roka vrlo uspješni sajmovi. Drugi svjetski rat bio je uzrokom da su sajmovi poslije istoga sve slabiji, međutim i danas se još uvijek na dan sv. Roka vidi ponešto ostataka onih negdašnjih bujnih sajmova.

Po izgradnji ove crkve, narod je nad njezinim ulaznim vratima stavio spomen-ploču slijedećeg sadržaja:

GODINE 1836.
ZA VRIJEME KUGE
ZAVJETOVAŠE SE NAŠI PRADJEDOVI
SAGRADITI CRKVU SV. ROKA
ZAVJET IZVRŠEN GOD. 1936.

Crkva Male Gospe u Sreseru obnovljena je 1791. a njezin zvonik izgrađen je 1888. god. Izgradio ga je i dovršio Mato Prodan iz Janjine. Njegov nacrt je napravio G. Cervellini mjernik iz Dubrovnika. Nacrt se čuva u župskom arhivu. Zvona su slivena i nabavljena u Italiji od firme De Poli-a u Vittorio Veneto 1894. g. Ova zvona teže 643 kg. Zapadaju bez prijevoznih troškova 1084.— forinta.³⁴⁾

Crkva sv. Trojstva u Popovoj Luci bila je nekad mnogo manje veličine nego je ova današnja. Godine 1893. i ona je bila proširena i dograđena. Škropionica je prenesena iz janjinske crkve sv. Vlaha, a zvona su po pričanju starijih ljudi još od prijašnje stare crkvice, ali seljani su nabavili dva nova zvona god. 1898. od firme Jakov Cukrov iz Splita. Novi mramorni oltar Popovljani su nabavili 1908. g. od Pavla Bibirića iz Splita.³⁵⁾

Crkva sv. Vlaha župska matica u Janjini početa je sa izgradnjom 26. IV. 1876. g. Toga dana kamen temeljac blagoslovio je nadžupnik blagopokojni

don Mato Štuk, župnik Orebića. Svečanost njezinog otvora održana je 5. 5. 1878. g. koju obnovi također spomenuti nadžupnik i posveti crkvu dubrovačkom parcu sv. Vlaha.

Radi tumačenja mora se spomenuti, da je na njezinom mjestu prije toga bila crkvice sv. Ivana, a još ranije (od toga) malena crkvice-kapela sv. Nikole koju je po predaji narod razorio i na njezino mjesto izgradio veću crkvu maticu posvećenu sv. Ivanu koju je prenio s Grudice jer je ona tamo bila od davnina i dotrajala.

Ovu dosta veliku i impozantnu crkvu izgradio je po nabavljenim nacrtima u gotskom stilu poduzetnik Nikola Bjelovučić pok. Stjepana, a pod upravom tadašnjeg janjinskog načelnika kap. Vlaha Jasprice Ivana.

Narod župe Janjine sa svim srcem prihvatio se njezine izgradnje, tako, da je »S pomoću Vlade i trudom puka...« crkva bila sagrađena 1877. g. U to doba, ili točnije od 25. 7. 1873. g. do 21. 3. 1879. god. u Janjini je bio župnik Don Juro Depolo, koji je među ostalim u župskoj kronici napisao i slijedeće: »Dok se sagrađila nova crkva za ciele tri godine pretrpio sam koješta...«³⁶⁾ međutim on ne spominje što je sve pretrpio!

Ove njegove riječi svjedoče i potvrđuju staru narodnu predaju, da je on kao pop u doba izgradnje bio u koliziji sa željama naroda, općine, pa čak i viših vlasti, pa se iz toga može **logično** zaključiti, da ga puk nije volio i da je sam narod izgradnju svoje crkve vršio po svojim nahođenjima, željama i potrebama.

Glavni oltar za ovu crkvu narod je nabavio iz Splita 1892. godine od radionice Pavla Bilinića kod kojega je radio i izvodio teže skulptorske radove namijenjene oltarima poznati talijanski kipar Arthuro Ferraroni.³⁷⁾ Oltar zapada 5000.— forinti koju svotu je puk među sobom više godina sakupljao i podmirio. Zatim, orgulje je nabavio 1909. godine od firme Rieger i platio Kruna 2400.— Dva nova zvona 1878. godine od firme Fratelli De Poli iz Venecije, a stara je prodao crkovinarstvu u Ošlje. Potom, opet je narod morao nabaviti dva nova zvona 1921. godine, jer su stara kroz rat oduzeta od austrijskih vlasti.³⁸⁾

Kip sv. Vlaha kupilo je pučanstvo, a kip sv. Nikole darovao je crkvi Nikola Bjelovučić »Mali«.

Oltar i kip sv. Antuna darovao je Antun Jasprica »Vlahov«. Pulpit (propovijedaonicu) darovao je 1907. g. Ivan Kunić iz Janjine.

Kip sv. Tereze darovao je iseljenik-povratnik Ivan Knežević iz Janjine.

Gornji novi piramidalni dio zvonika izgrađen je od korčulanskog kamena 1929. godine jer je stari drveni bio dotrajaao. Sve troškove oko toga platio je mještatin Jozo Kalafatović pok. Nikole iz Janjine, onaj isti dobrotvor koji je platio i sve troškove izgradnje crkve sv. Roka u janjinskoj luci Drače.

Još se mora spomenuti da pri završetku izgradnje ove crkve-matice narod je bio odlučio u njoj postaviti jednu spomen-ploču slijedeće sadržine:

NAKON MNOGO GODIŠTA MOLBE POTREBE I POŽUDE
S POMOĆI VLADE I TRUDOM PUKA
BIH SAGRAĐENA GODINE 77 XIX VIEKA
POD UPRAVOM NAČELNIKA VLAHA JASPRICE IVANA
I NIKOLE BJELOVUČIĆA POK. STJEPANA
ŠTOVANOG RODOLJUBA KOI ME IZVRŠI

Međutim, neposredno pred samo njezino postavljanje jednog jutra ova spomen-ploča osvanula je razbijena. Nije se nikad moglo saznati tko je razbio, ali narod nije griješio kada je to djelo pripisao nekom mračnom tipu čija mržnja i oholost začinjeni zločinom, nisu mu dali mira, pa se odlučio na ovakav čin...

Ipak, nešto poslije toga, puk Župe Janjine u suradnji sa općinskim vijećem dao je ponovno izgraditi novu spomen-ploču s istim sadržajem. Međutim, ova ploča još nije niti postavljena, a nalazi se na čuvanju i pohrani kod obitelji Benjamina Jasprice u Janjini. Mora se reći, kako je došlo vrijeme i red da i ona već jednom nađe svoje mjesto.

Narod i vjera

Citiram riječi g. Frana Glavine koje sam pročitao u Spomenici Gospe od Anđela u Orebićima:

»Da se na Pelješcu javljaju katolici dosta rano, svjedoči nam starokršćanska bazilika sv. Petra u Stonskom polju koju datiraju u V. i VI. stoljeće. Najkasnije početkom IX. stoljeća Pelješac je imao svoju katoličku biskupiju u Stonu.«³⁹⁾

Bez svake sumnje ova njegova tvrdnja je apsolutno točna, te se i iz drugih izvora sa sigurnošću može tvrditi, da su u to doba Janjinari, Popovljani i Sreserani bili katolici. To nam svjedoči i crkvice sv. Jurja u Janjini koja je zidana početkom IX. stoljeća, a također i jedna od najstarijih na Pelješcu crkva sv. Stjepana na groblju u Janjini.⁴⁰⁾

Takvo stanje je bilo sve do potpunog crkvenog raskola 1049. do 1054. g., tj. do hrvatskih kraljeva Stjepana I. (1030—1058) i Petra Krešimira IV. (1058—1074). Od tog doba pa do 1333. g. kada su Dubrovčani kupili Poluotok Pelješac od Bosanskog bana Stjepana Kotromanića gospodara Zahumlja (dakle za jedan vremenski period od 279 godina), nastaju na Balkanu česte i osjetljive dinastičke borbe, političke promjene, pa dosljedno tome i vjerska previranja. Svi osvajači imali su slične metode na osvojenom području. Obično su u narodu primjenjivali prisilu da bi što uspješnije zasadili i popularizirali svoje vjerske i druge političke koncepcije.

Poluotok Pelješac, sve do njegove prodaje, uvijek je pripadao Zahumlju, pa je logično, da sve političke i vjerske promjene koje su se u gore spomenutom periodu događale u Zahumlju imale su odjeka i na našem poluotoku.

Nije točna tvrdnja pok. dra N. Z. Bjelovučića: »...da je Bogumilska vjera obuhvatila većinu naroda po Zahumlju i na poluotoku koncem XII. v. tako, da katoličke crkve nestaje...«⁴¹⁾ Naprotiv, istina je, da bogumilske vjere nije nikada bilo na području Bosne, Zahumlja i našeg Pelješca, i da se tu od carigradskog crkvenog raskola pa do kupnje poluotoka u širokim narodnim masama najuspješnije ustalila CRKVA BOSANSKA koju njezini bosansko-humski »krstjani« smatraju jedinom pravom Kristovom crkvom.

Sve je ovo vrlo stručno s izvornim dokazima obradio prikazujući »Crkvu bosansku« u potpuno novom svjetlu povjesničar dr Franjo Šanjek u svojoj knjizi BOSANSKO HUMSKI (hercegovački) KRSTJANI I KATARSKO-DUALISTIČKI POKRET U SREDNJEM VIJEKU koja je izašla iz tiska na početku proljeća tekuće 1975. godine.

Sada neka mi bude dozvoljeno navesti nekoliko njegovih rečenica iz rezi-
mea spomenute knjige:

»Očito je da izvan dualističke nauke, zajedničke svim srednjovjekov-
nim katarskim sektama, bosanski »krstjani« nemaju ništa zajedničko
s bugarskim i makedonskim bogumilima, pa ih ni sam naziv »bogumili«,
koji se općenito upotrebljava u našoj novijoj historiografiji, izravno ne
definira. Od brojnih imena kojima povijesni izvori kvalificiraju bosan-
sko-humske krivovjerce, kao npr. »katari«, »krstjani«, »katugeri«, »ma-
nihejci« i »patareni«, najbolje ih definira naziv »krstjani«, kako se oni
sami nazivaju davši svojoj zajednici ime »Crkva bosanska«.42)

Pokojni dr N. Z. Bjelovučić koncem drugog svjetskog rata završio je
svoju novu povijest poluotoka Rata (Pelješca). Ova je mnogo veća i opširnija
od one njegove stare tiskane 1921. godine. Mnoge ranije pogrešne tvrdnje i
pretpostavke ispravio je u toj povijesti, pa i one o bogumilima na Pelješcu.
Nedugo po završetku tog njegovog kapitalnog djela — umro je. Ali žalosno
je, da do danas nitko nije objelodanio tu njegovu novu i vrlo opširnu povijest
koja je sigurno od velike povijesne vrijednosti i osjetljive koristi za sva sela
poluotoka Pelješca.

Što je bilo sa starim crkvama i vjerom poslije kupnje poluotoka (1333.
g.) od strane dubrovčana — zna se!

Vlastela dubrovačka i franjevci iz dubrovačkog samostana ubrzo vratiše
po svom poluotoku raniju katoličku vjeru koja i danas predstavlja 99% pu-
čanstva cijelog Pelješca.

JANJINA U BORBI ZA OSLOBOĐENJE

Od početka austrijske vlasti (1814. g.) na Pelješcu Janjina je uvijek bila
nosilac modernih slobodarskih ideja i avangardno mjesto u borbi za bolji i
novi život svoga naroda.

Tu okolnost najbolje nam potvrđuje i činjenica da su kmeti Janjine,
Kune i Trpnja bili prvi 1814. g. u traženju ukinuća ekonomskog ropstva, kako
bi se već jednom nakon dosta stoljeća oslobodili srednjovjekovnog kmetstva
dubrovačkog. Mora se priznati, da su u tom njihovu socijalnom pokretu i
zahtjevu uspjeli, jer zadarska vlada svojim rješenjem br. 7431 od 9. VII. 1815.
g. usvojila je većim dijelom sva njihova traženja, što je dubrovačke gopare
uvelike uzbudilo. Uzalud su zastupnici dubrovačke vlastele molili austrijskog
cara da se ukine ta odredba dalm. vlade br. 7431. U tom nisu nikada mogli
uspjeti. Konačno janjinski kmeti su osjetljivo odahnuli kada je 1816. godine
 uveden austr. građanski zakonik koji je kmetima garantirao izvjesna građan-
ska prava.

Sve naprijed spomenuto može se smatrati kao jedna od prvih pobjeda
janjinskog naroda u njegovoj borbi za oslobođenje od srednjovjekovnog feu-
dalnog ropstva!43)

Zatim kao što su mnogi naši narodni prvaci povelili u Hrvatskoj razne
akcije i reforme u cilju potpunog nacionalnog oslobođenja od peštansko-beč-
kog ugnjetavanja, prisilne germanizacije i mađarizacije naših krajeva, tako
isto i u Janjini narod je tu borbu sa srcem prihvatio. Odatle u Janjini još
1848. godine niče organizacija HRVATSKE NARODNE GARDE, zatim osni-
vanje Hrv. kulturno-prosvjetnog društva ZVONIMIR itd. Sve te ustanove

imale su svoj borbeni zadatak, a sa svrhom što bržeg nacionalnog oslobođenja od tuđinskog jarma.

Konačno, najbolje to ilustriraju pozdravni brzojavi koji su iz Janjine upućeni u Zagreb za dan 26. lipnja 1894. god., jer toga dana u Zagrebu je održana velika narodna svečanost prigodom polaganja temeljnog kamena za Dom dra Ante Starčevića. Dakle pune 33 godine nakon toga, što je dr Starčević u hrv. saboru prvi put u sjajnom govoru razvio čisti pravac i pravi program hrvatske narodne politike. Pored ostalih mjesta iz Dalmacije i Hrvatske i Janjina mu šalje pet brzojava slijedeće sadržine:

»JANJINA. Bog dao da nas započeto djelo dovelo se doskora svojoj svrsi. Živio dr Ante Starčević! Priznanje odboru! — Janjinska hrvatska omladina.«

»JANJINA. Nazočni duhom današnjoj svehrvatskoj svečanosti, odobravamo ujedno zaključke, koji će se danas na sastanku stranke prava poprimiti. — Janjinski hrvati.«

»JANJINA. Odobravamo potpuno zaključke, koji će se danas poprimiti na sastanku stranke prava. Učestvujemo duhom polaganju kamena, želeći da i ovaj izdrži nepogode i zub vremena onako, kao što će načela Starčevićeva izdržati sve moguće napadače dušmana. — Ivo Antičević.«

»JANJINA. Htjele bismo svježeg poljskog cvieća, da ovjenčamo sieđu glavu otca preporođene domovine i da posipamo temeljni kamen doma, koji mu se u slavu danas počimlje da uzdiže od harnog naroda. Kad to ne možemo, molimo Vas, da u ovom smislu saobćite dru Anti Starčeviću našu brzojavku i da mu u ime naše zaželite sve ono, što Mu prave Hrvatice zaželiti imaju. — Janjinske Hrvatice. (Na gđu. Mariju Kumičić).

»JANJINA. Bog dao, da bude hrvatski dom izvorom hrvatskog iskrenog otačbeničtva, zasnovanih na narodnoj poslovi: svoja kućica, svoja slobodica. — Carević.«

Nakon ovoga doista je suvišan svaki komentar o janjinskoj nacionalnoj svijesti, borbi i želji za oslobođenjem!⁴⁴⁾

Slijedeći tok događaja vidimo koncem 19. stoljeća kako se u Janjini formiraju neke nove ideje i narod počinje još jednu borbu, ali sada protiv eksploatorske klase kapitalista i izrabljivanja čovjeka od čovjeka. Zadrugna ideja prodiere u mase. Sav narod se listom organizira i u Janjini, kako smo već rekli, osniva 1902. Seosku blagajnu — zadrugu za štednju i zajmove s neograničenim jamstvom. Sva domaćinstva Janjine, Popove Luke i Sresera postaju članovi te zadruge kojoj je cilj: da na svom području otme kapitalističkoj privredi veći dio novčanog prometa. Sakuplja štednju i svojim članovima daje zajmove uz nisku kamatnu stopu, te ih na taj način brani od surovog kapitalističkog izrabljivanja.

Prateći nadalje taj razvitak, možemo vidjeti, gdje se narod Janjine još odlučuje (kako već znamo) i na izgradnju jedne velike zgrade, te osniva ULJARSKU ZADRUGU sa, za ono doba, najmodernijim postrojenjima. Godine 1911. i 1912. njezini članovi vrše u istoj kolektivnu preradu maslina i proizvodnju ulja.

Naprijed spomenute činjenice jasno svjedoče kako je Janjina do prvog svjetskog rata uvijek bila nosilac i preteča širenja načela kolektivism, zadrugne misli i borbe za bolji socijalni položaj i život svojih ljudi!

Dolazi prvi svjetski rat i završava 1918. godine, pa je potpuno logično da je velika oktobarska socijalistička revolucija našla povoljno tlo i velikog odjeka u janjinskoj sredini, osobito u njezinoj mlađoj generaciji. Tu se odmah osniva organizacija Komunističke partije po direktivama dobivenim iz Splita.

Na izborima za Konstituantu 1920. godine u Janjini KP dobiva 31 glas.

Na neke naprednije njezine omladince osobito utječe u to doba literatura Hegela, Tagore, Marksa, Engelsa, Lenjina, Krleže itd. Janjinska omladina tada je bila vrlo zadojena idejama spomenutih pisaca, pored onih propagandnih partijskih materijala koja je čitala i primala posebnim kanalima.

Iz te sredine 1921. godine jezgro njezine omladine formira u Janjini Esperantski klub kroz koji mnogo lakše i uspješnije popularizira internacionalističke ideje, bratstvo svih naroda, međunarodni jezik itd. Smatram suvišnim i spominjati da u tom vremenu KPH stiže među omladinom i starijima mnogo više simpatizera i pristaša.

Dolazi ubistvo ministra Draškovića i Obznana tj. stavljanje KP izvan zakona. Tada Komunistička partija Jugoslavije uranja u duboku ilegalnost. Malo potom njezina janjinska organizacija se reorganizira u sistem trojka-ćelija. Tada je bilo u Janjini i Sreseru sedam trojka-ćelija što znači 21 član KPH koji su djelovali u ilegalnosti.

Godine 1924., kako smo već rekli, omladina u Janjini osniva Šahovsko društvo doduše sa svrhom promicanja šahovske igre, ali istodobno mu je bio zadatak i propagiranje naprijed spomenutih ideja.

Iako u ilegalnosti, janjinska organizacija KPH osjetljivo je među narodom napredovala. Činjenica da je na općinskim izborima 1926. g. izabrala dva svoja vijećnika u općinsko vijeće, govori mnogo. Tada se u narodu osjećao jak pritisak Radićeve propagande za uspostavljanje seljačke vlasti i demokracije, ali ipak uzalud. Partija nije oslabila, nego u ovoj čistoj seljačkoj sredini stalno jačala.

Tada je među najmlađima postojala velika želja za nogometnom igrom, pa je janjinska organizacija, da bi što uspješnije djelovala među omladinom dala inicijativu za osnivanje nogometnog kluba »ISKRA«. Ime tog kluba mislim da je dato po Lenjinovu listu »ISKRA« kojega je kao prognanik izdavao u inozemstvu pod motom: »Iz iskre će buknuti plamen«!

Brzo dolazi 6. I. 1929. oktroiranje ustava i uvođenje diktature po kralju Aleksandru Karađorđeviću. Tada su sve građanske stranke stavljene izvan zakona. Od tada je svima najstrože zabranjena svaka politička djelatnost, pa uslijed toga nastupaju teški dani za sve, osobito za org. KPH u Janjini.

Ipak najteže je bilo pod diktaturom prebroditi hapšenja i progon komunisti koji je 1936. g. inaugurirao i vodio ministar unutrašnjih poslova pop Korošec. To je donijelo velike štete org. KPH u Janjini, jer su tada među nekim njezinim pristašama i članovima nastali izvjesni sporovi i razilaženja. Međutim, na dobroj teoretskoj podlozi i praktičnom radu koji se od konca prvog svjetskog rata rigorozno vodio u Janjini, nije bilo teško se oporaviti, obnoviti organizaciju partije, SKOJA i dočekati početak drugog svjetskog rata 1941. godine.

Dolazi rat, a zatim opći narodni ustanak. Počinje oružani otpor protiv stranih okupatora Talijana i Nijemaca. U rujnu 1941. g. Anto Kučer Gandi improvizira prvi partizanski logor kod sela Grbići-Sreser u blizini Janjine u koji se smješta dana 20. IX. 1941. g. prvi pelješki ilegalac Ivo Mordin Crni.⁴⁵⁾

Odmah potom u taj logor dolazi više peljeških ilegalaca. U njemu nastaje živa vojno-politička aktivnost. Donose se potrebne odluke i osniva više partizanskih logora po Pelješcu. Formira se i pelješka partizanska četa. Počinju oružane borbe.

Do konca 1942. god. bili su po cijelom Pelješcu formirani i NOO-i.⁴⁶⁾ Konačno, u rujnu 1943. g. dolazi do kapitulacije Italije, a u listopadu 1944. g. oslobađa se čitav poluotok Pelješac.

Odmah po kapitulaciji Italije Janjina je primila:

»...sve institucije kotarskog rukovodstva Pelješac—Mljet bile su tamo smještene, sve institucije okruga za Južnu Dalmaciju također. Komanda Južnodalmatinskog područja, sjedište Okružnog komiteta Partije, Okružnog NOO-a, Okružnog SKOJ-a, AFŽ-a, zatim Okružni Agitprop-tehnika, a 17. IX. formiran je i Štab Južnodalmatinske brigade, zatim Komanda mjesta Janjine i sve institucije općine Janjina.«⁴⁷⁾

To se ponovilo i pri konačnom oslobođenju čitavog poluotoka u listopadu 1944. g. time, da je u Janjinu tada još došao s Visa Štab 26. divizije odakle je upravljao vojnim operacijama.

Po oslobođenju Dubrovnika preselila se iz Janjine u Dubrovnik Komanda južnodalmatinskog područja, Okružni komitet partije, Okružni NOO, Okružni SKOJ, AFŽ i Okružni Agitprop-tehnika, dočim u Janjini su ostali sve do konca rata Kotarski NOO Pelješac—Mljet, Kotarski komitet, Općinski NOO, AFŽ, NOF i SKOJ.

Još nije nigdje zapisano koliko su Janjina, Popova Luka i Sreser dali prvoboraca i nosilaca Spomenice 1941. g. pak mi neka bude dozvoljeno da ih ovdje navedem:

Prvoborci i nosioci Spomenice 1941. g.

Ivo Mordin Crni, narodni heroj i nosilac Spomenice, zatim slijede: Josip I. Pleho, Ivo Urlić, Vlado Špaleta, Anto Kučer Gandi, Marica ud. Kučer, Din-ko P. Cvrlje, Baldo Filipović, Elodija Akrap, Miće Marinović, Jure Šetka i Mirko Vitković. Još bi imali pravo na Spomenicu poginuli: Zdravko N. Šegović, Mirko A. Mratović, Mato Kalafatović Matuško, Ivo Akrap, Branko Vitković, Bojanović I. Niko, Milan Šatara i Ivo Šeparović.⁴⁸⁾

Od svih gore spomenutih kroz rat se najviše ističu: Ivo Mordin Crni, narodni heroj, organizator ustanka u Južnoj Dalmaciji i Miće Marinović, prvi sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a za Južnu Dalmaciju.

Ivu Mordinu Crnom podignut je spomenik u Janjini sa natpisom:

PRVOBORCU
IVU MORDINU
CRNOM
NAROD PELJEŠKOG
I DUBROVAČKOG
KOTARA

Također Mići Marinoviću stavljen je spomen-ploča na rodnu kuću u Sreseru čiji sadržaj glasi:

PRIGODOM PROSLAVE 30. GODIŠNJICE
SKOJ-a PODIŽEMO SPOMEN-PLOČU NA
MJESTU GDJE JE ROĐEN PRVI SEKRETAR
CK SKOJ-a ZA JUŽNU DALMACIJU
DRUG MIĆO MARINović
UBIJEN OD TALIJANSKIH FAŠISTA 10. III. 1943. GOD.

SRESER, 10. X. 1949.

OMLADINA KORČULE I PELJEŠCA

Zbog malog prostora ne iznosim poimenično, nego ukupan broj žrtava fašizma u Janjini, Popovoj Luci i Sreseru. Međutim, spreman sam u potrebi dati i njihova imena. Dakle:

Poginulo je boraca kroz rat u oružanoj borbi 21. Okupator je strijeljao 12 osoba, od tih su bile 4 žene. Bilo je u okupatorskim logorima 34 osobe, od tih 9 žena.

Mora se još zabilježiti da su u Janjini poslije rata postavljene dvije spomen-ploče na zgradi u kojoj se nalazila bivša općina Janjina. Prva od tih glasi:

U OVOJ ZGRADI FORMIRANA JE DANA 17. IX. 1943. GOD.

XIII. JUŽ. DALM. BRIGADA NOVJ

OVU SPOMEN-PLOČU PODIŽE

ZA SJEĆANJE NA POKOLJENJA

NA VELIKU NARODNU REVOLUCIJU

OD 1941.—1945. GOD.

SAVEZ BORACA NOR-a

OPĆINE JANJINA 17. IX. 1958.

Druga ploča ima sadržaj:

U ŽESTOKIM BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE PELJEŠCA

UČESTVOVALA JE I 13. PREKOMORSKA BRIGADA

U SASTAVU 26. DALMATINSKE DIVIZIJE.

ZA USPJEŠNE BORBE KOD JANJINE

PROGLAŠENA JE UDARNOM.

ZAVRŠETAK

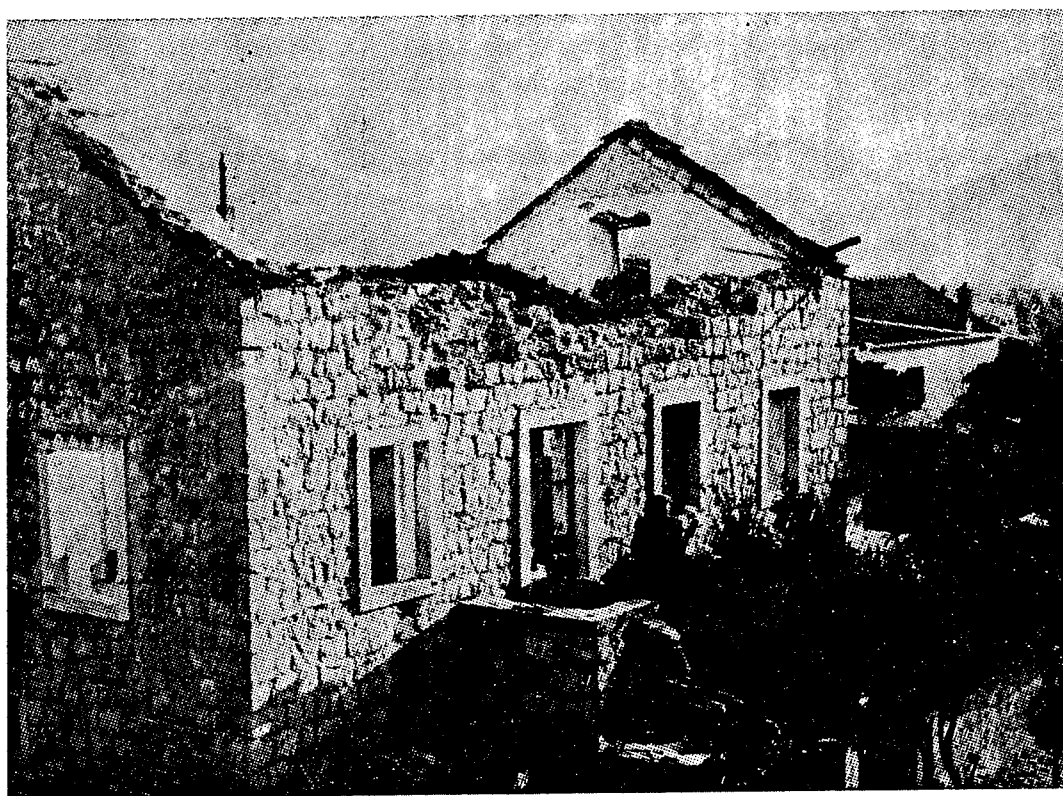
Ovaj kratki pregled janjinskih specifičnosti i događaja od vremena Dubrovačke Republike do danas ovdje sam naveo, da bi čitatelj mogao steći što autentičniji pogled na razvitak Janjine i njezinog okoliša, a tako isto i da ostanu zauvijek zabilježeni, jer postoji opasnost njihovog potpunog zaborava.

Sve tvrdnje u ovoj radnji potkrijepio sam izvornim dokazima. Ukoliko to nije slučaj, iste sam naveo na temelju svojih vlastitih evidencija i sjećanja. Ipak, najviše moram zahvaliti svom dobrom prijatelju Niku Bjelovučiću pok. Nika, umirovljenom nadzorniku PTT linija iz Janjine, čovjeku fenomenalne memorije koji se s matematskom točnošću sjeća svih detalja iz svog života, a i onih ranijih za koje je čuo ili čitao.

Njemu nije potrebit kalendar, niti župske matice rođenih, vjenčanih i umrlih. Tako isto ima u svojoj glavi i sve rodoslove pojedinih janjinskih obitelji od početka XIX. st. do danas. Zbog tih njegovih osobina koje je kroz osam decenija svog života stvarno i dokazao narod ga je prozvaao »živi kompjutor«. Još mu jednom od srca hvala!

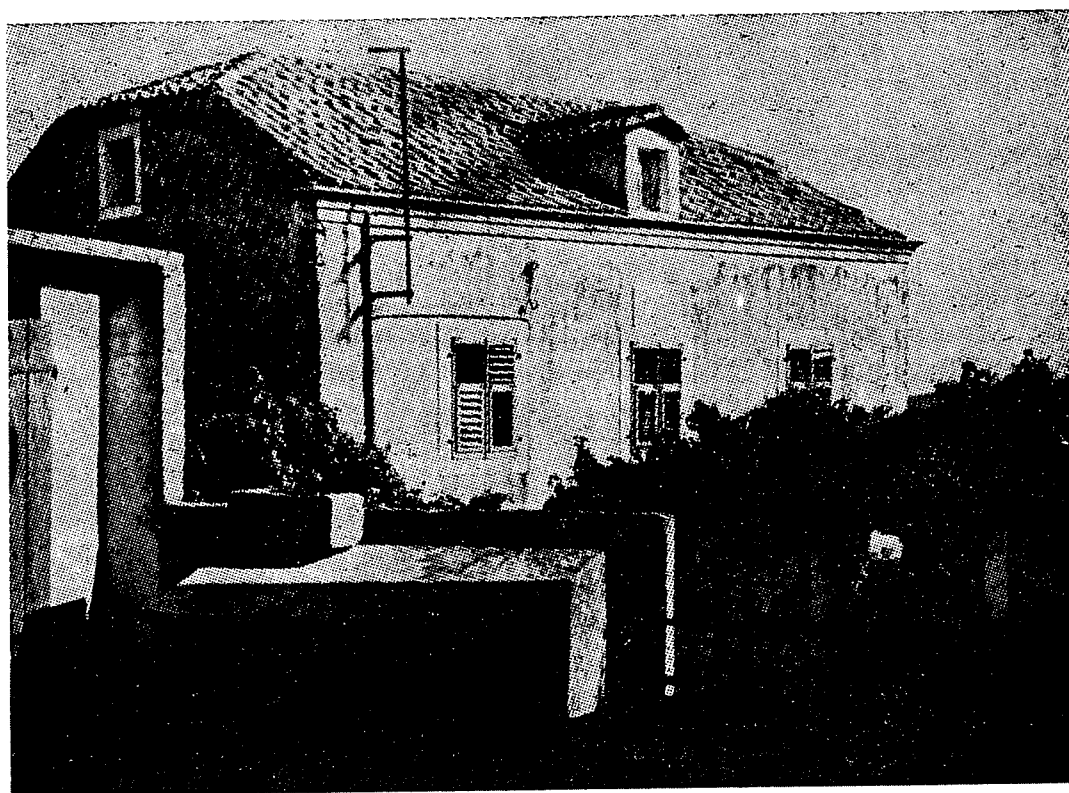
Slika 1: Bivši knežev dvor u Janjini

*Slika 2:
Kuća plemića Getaldića u Janjini. Danas ruševina traži hitan popravak.*

Slika 3: Dvor plemića Pavlimira Pučić-Skalić u Janjini

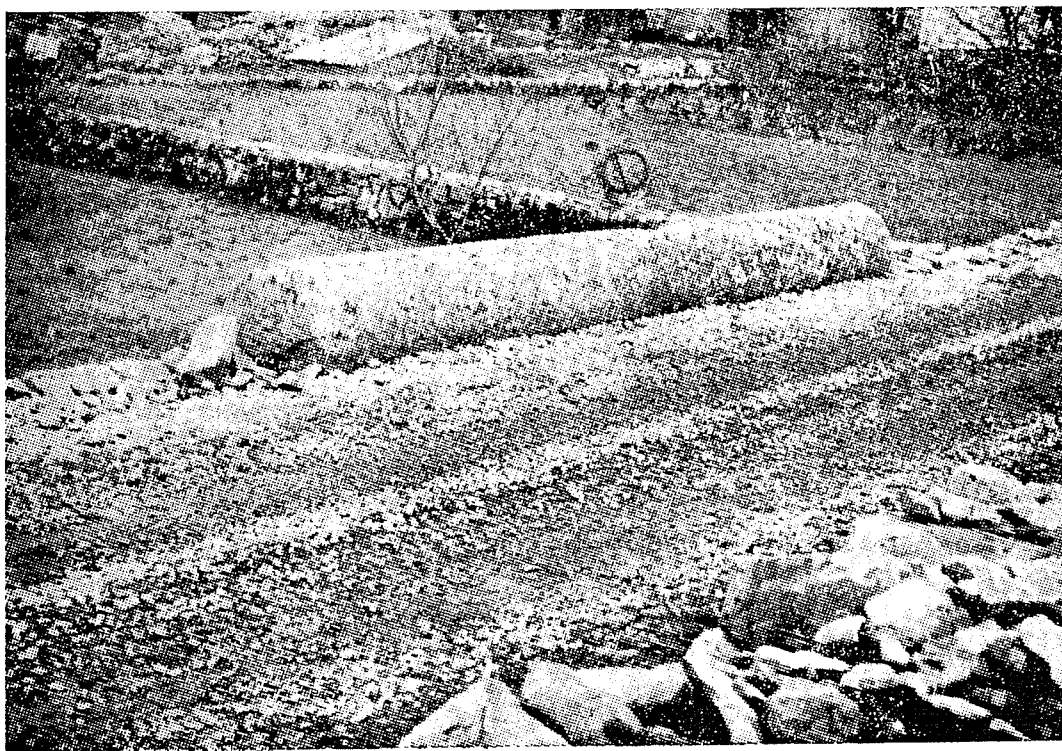
Slika 4: Rodna kuća don Iva Prodana u Janjini

Slika 5: Članovi Hrvatsko-prosvjetnog društva »ZVONIMIR« u Janjini

Slika 6: Članovi Hrvatskog soloka u Janjini

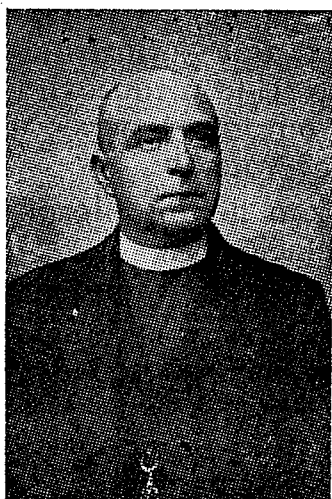

*Slika 7:
Stari nekorišteni stup-kolona izvađen u kamenolomu Osobljave.
Duljina mu je 6,50 m a promjer 75 cm.*

**ČETIRI JANJINSKA
PORTRETA IZ 19. I 20. STOLJEĆA**

Životopis

DON ANTUNA JASPRICE kritičara, pisca i pjesnika

DON ANTE JASPRICA rodio se u Janjini 31. 1. 1872. godine. Umro je u svom rodnom mjestu 6. veljače 1930. g. u 58. godini života. Pokopan je u vlastitoj grobnici na janjinskom groblju sv. Stjepana.

Osnovnu školu završio je u Janjini, gimnaziju u Dubrovniku, a bogosloviju u Zadru. — Bio je zaređen za svećenika 19. rujna 1897. godine i kasnije pred kraj života od biskupa Marčelića odlikvan crvenim pojasom.

— Obdaren lijepim svojstvima uma i srca još je za mladih dana zavolio pero, pa je u prozi i pjesmi, po različitim listovima i revijama obnarodio mnoge svoje umne radove.

Bio je kritičar, pisac i pjesnik. Uzoran svećenik, nesalomljiv značaj, iskren i odan prijatelj. — Trajno je bio suradnik Prodanove »Katoličke Dalmacije« i »Hrvatske krune«. Pisao je i u dnevniku »Hrvatska«, a od 1893. upoznavši se u Dubrovniku osobno sa svojim banovinskim političkim istomišljenicima, postao je suradnik i »Hrvatskog prava« u kojem je svojim brčnim perom i velikom hrvatskom dušom liječio rane domovine, osvješćujući neuke i zabludjele, da uzmognu lučiti dobro od zla, kukolj od pšenice. — Bio je također glavni suradnik lista: »Prava crvena Hrvatska« koja je izlazila prije prvog svjetskog rata u Dubrovniku. Samo u njoj je objavio preko dvjesto svojih sastavaka (članaka, dopisa, podlistaka itd.). Govorio je više stranih jezika: latinski, talijanski, njemački, ukrajinski i slovenski.

Mnoge njegove pjesme, kritike itd. nalaze se tiskane i razasute po raznim edicijama, revijama i novinama. Vrijedilo bi danas sve to sakupiti i u jednom izdanju objelodaniti.

Iza svoje smrti ostavio je više radova pripremljenih za tisak, ali na žalost njegova rodbina nije još mogla ove dati tiskati zbog skupoće tiska. — Rukopisi se danas nalaze kod njegovog nećaka u Janjini. — Neki od tih netiskanih radova su:

»Istrgane latice«, »Pokidane niti«, »Iz osjećaja«, »Mrvice iz Miškove torbe«, »Iz ratnih slika« i »Mojsej« prijevod sa ukrajinskog.

U jednoj je svojoj bilješci napisao, da svoje prve radove i pjesme koje je objavljivao, a koji su većinom nestali, nije uopće potpisivao. Zatim je dosta radova objavio pod inicijalima »Ja«, »Ja-ja«, »Miško«, »IRS« i »M. O.« Sve prema prigodi. Mnoge je objavljivao pod punim svojim imenom, a najviše pod pseudonimom »Rćanski« jer je to bio njegov pseudonim kao člana društva Družbe hrvatskog zmaja. Pod tim pseudonimom »Rćanski« bio je poznat većini hrvatskih intelektualaca.

Kao mladi svećenik služio je kratko vrijeme u Kuni, zatim u Stravci 3 godine, u Trsteniku 3 godine, u Mlinima 4 godine i napokon u Banićima 22 godine od 1. IX. 1907. do 9. I. 1929. god. Na oko jak i zdrav u zadnje vrijeme svog života bio je teško napadnut od astme, pa je na izričitu molbu bio umirovljen 10. I. 1929. godine. Godinu poslije toga živio je u teškoj patnji na Janjini gdje je i umro 6. II. 1930. g.

Tko i što je bio Don Ante Jasprica?

Progresist, napredan i uzoran svećenik. Živio je i radio sasvim u skladu sa svojim zvanjem, uvijek i na svakom mjestu gdje se nalazio. Pored ostalog bio je i borac za svećeničku slobodu i sjedinjenje crkava katoličke i pravoslavne. U tom radu doživio je malo priznanja, a više razočaranja. — Gorostas tijelom dugi niz godina u svojoj dušobrižničkoj službi kinio se je među ovim našim južno-dalmatinskim liticama, odolijevajući raznim burama i nepogodama, uvijek i svuda isti od prve svoje mladosti do konca života.

Veseljak, šaljivdija, znao je očuvati ravnodušnost, i kao nekim filozofskim tonom prelaziti preko običnih svjetskih »oblaka i oblačića...«

Živuci samo za svoje ideale nije imao drugih želja nego da mu domovina Hrvatska i njegov narod budu sretni, i kad mu se bude dijeliti sa svijetom, da svoj vječni pokoj nađe u svom rodnom mjestu Janjini na Pelješcu, što mu se i ostvarilo!

(SLIJEDI OSAM NJEGOVIH NEOBJAVLJENIH PJESAMA)

UGINULU KANARINCU

Što je s tobom, mili stvore
Il još nije dan?
Il te danas tek od zore
Osvojio san?

Krletka ti prazna stoji,
Ne čujem ti poj! —
Kakovi su jadi tvoji,
Kanarinče moj? —

Dođi, dođi, mili ptiću,
Da tražimo liek...
Ah, ti mrtav na stoliću
Umuknu za viek!

Gdje su sada crne oči,
Gdje ti mili glas,
Krilo što se zlatom toči
I vitki ti stas? —

Kad sam tužan suze lievo,
Kad sam jado jad...
Ti si meni milo pjevo!
A tko će mi sad? —

Prijatelja nekad četa
Sad sve uži krug...
Ti mi eto petnajst lieta
Nerazdruživ drug.

Odbjegla me i rodbina,
Odbjego me svak —
Tužna moja domovina
Zapada u mrak.

Kad bi barem za nju mogo
I za narod moj,
Ne bi li im čim pomogo —
Dati život svoj!

Al sve mi se, druže, čini
Da za ovaj sviet,
U samoći i tišini
Živjet ću i mriet.

Ni po jada! da mi sreće
Udes nije crn:
Ja svud sijem krasno cvieće —
A niče mi trn!

Za života ja ću svoga
Poput tića svog
Eto živjet za drugoga
Pa — što dade Bog!

Ta brzo se viek izvija,
Svim je ista kob.
Počinut ću brzo i ja...
Ta čemu je grob? —

Don Ante Jasprica

LJUDSKE HIENE

Navalili su kao hiene na me,
Navalili su sa odasviju strana —
Slobodne duše najviše ih mame,
Ljudska im srca najmilija hrana!

Nagrizat staše uprav nemilice,
Ko da se straše da će crkat s gladi;
Nit sram ih s bola što mi grdi lice;
Što više krvi to im više sladi!

Razderaše mi na komade grudi,
Sad jezičinom gadne njuške glade,
Sad liznu krv posvuda što rudi,
Sad opet traže da mi srce vade.

Pa tko će prvi među se se grizu,
I rêže tko će razderati jače,
I svaki traži da je tu na blizu
I nije stid ih što mi duša plače! —

Na, eto srca, o biesne vi hiene,
Nâ, zgrizite ga, neka vam se sladi!
Ne šted'te srca... ne šted'te ni mene,
Da ne pocrkate od goleme gladi.

A kad se puste nažderete site
Nek odjekne vam složan jauk zrakom!
Ne užiste se nigdje takve pite...
Al tražite lôgu prvim jošte mrakom,

Jer srce mi je otrovano bilo,
Pa crknut ćete sa otrova i vi!...
Ha, haha, haha... Nije vam baš milo,
Al vi ste eto tome sami krivi! —

O, da bi tako cio rod vam crko
I dušu svoju dao bih vam rada,
Jer dok bi meni zadnji dan se smrko
Ja smio bih se kao što i sada.

Ja smio bih se...! Hiljade drugova
Uskrsnulo bi a na život novi
Sloboda srca slobodnih duhova
I raj bi bio zemski život ovi!

Don Ante Jasprica

NERIEŠENA ZAGONETKA

Digoh se snagom uma na nebesa,
Po njima lietah krilom duše svoje...
I tamo gdje su eterna tjelesa,
I tamo gdjeno sitne zvijezde stoje.

Sunacâ prođoh brojne milione,
Zađoh u prostor vječiti, bezkrajni...
I nema kuta širom vasiona,
I nema sitne što ne odkrih tajni.

Mirjade silne stvorova sam našo
Otajstvena im proučio žića;
U raj se digoh, u pakao sam sašo,
I najsitnijeg ne propustih bića.

Sve bješe umu otvorena knjiga,
Sve, baš od prvog do posljednjeg retka —
Tek ljudska duša, najviša mi briga,
Neriešena mi osta zagonetka! —

Don Ante Jasprica

ORAO

Gledaj: kruži suri oro
U visini neba plava;
Sad se eto spušta sporo,
Sad se kril'ma podržava.

Vičan letjet ispod neba
On nerado zemlju traži:
Slazi samo kad mu treba,
Il ga starost obesnaži.

I sad s nečeg sletjet htjeo
Na hrid što se spušta strmo...
Sletio je, na hrid sjeo,
Rekbi njime i zadrmo.

Potresuje tielom lako
Ko da umor sebe stresa,
A glavu je živu mako
Na visinu pram nebesa.

Prsa mu se snagom šire,
Zlatom mu se sjaji oko,
Pa čim mu se krila smire
On pogleda na široko.

Ne plaši se lovca mlada,
Snosi češće teže rane;
Al da i sam sad postrada
Neće podniet — crne vrane!

Grakle one oko njega...
A on skoči pa ih ganja,
Dok ne stjera i sliednjega
Bez ikakva smilovanja.

Zagno ih je nemilice...
Na hrid sjeo — nešto čeka...
Stisle su se crne ptice,
Grakću na njeg iz — daleka.

Oro sjedi, mirno sjedi,
U okolo pogled meće...
Čas na krilu perje redi,
A čas repom lako kreće.

U daljini u visini
Krik se čuje!... Oro trênu.
I njemu se tako čini,
Pa se tielom živilje prênu.

Kad zagledo druga svoga
On raširi krila laka,
Letnu istog časa toga —
U visinu vrh oblaka! —

Don Ante Jasprica

STARČEV SUD

Usred sela mala pokraj izvor vode
Skupilo se kolo izbrane gospode,
Pak će u rug starcem: »Dal' se smrti boji
Čovjek kad ostari?« — Reče: »Kako koji!«
»Tko je čovjek?« — dalje bocnu oni starca ...
A on će ti prstom upriet pram magarca.
Smijali se oni, smijo se i stari,
A onda im ovu poparicu svari:
 »Kad se čovjek smrti sjeti,
 Kada snosi boli;
 Kad mu zla kob ma čim prieti ...
 Onda — Boga moli!
 A kad ima obilnije
 Zdravlja i imanja,
 Baš i ako opak nije —
 Molbi se uklanja!
 Nu, ima li svega dosti
 Za života svoga ...
 Onda — psuje (Bože prosti!)
 Molitvu i Boga! —
 Drpne li ga Bog za uši,
 Ali malo jače ...
 E, onda se malko skruši,
 Pa zna da i plače ...
 Tako redom uvijek s nova —
 Egoista pravi. —
 Eto uma čovjekova,
 Ali ga smrt ugnjavi!«
Zamuko je starac, zamukla gospoda,
Čuješ kako tiho dalje teče voda ...
»Pravo reče diedo«, — unučić se javi —
»Koji tako radi nije čovjek pravi!«
»Bog zna, sinko dragi, — ali čuj me starca,
Uči se pameti, al ne od magarca ...
Tko se smrti boji kad mu još ne prieti
Ne boji se onda kad mu je baš — mrijeti!« —

Don Ante Jasprica

ZAVJEŠTAJ

Kad jednom bude meni mriet —
O, ja ću, braćo, umriet lako...
Ta vama — liepi ovaj sviet
Meni je bio — strašni pako;
A paklom vlada crni vrag! —
Dok vi snievate o raju,
Ja svud zriem jadov trag...
Al sreća: dan se bliži kraju! —
Ne bijah ipak jadov rob:
U moru ljudstva velikome...
Jedno me peče: moj će grob
Robovat zaviek svietu tome,
I koja će se duša nać,
Zasaditi će na njem cvieće...
O, nedajte se ledna tać
Baš nikom — radi vaše sreće!
Zasadite mi čempres vit
Baš usred groba — srca moga,
A on će brže velik bit
Do neba tamo visokoga.
Kad okiti ga obli rod
Tad — eto pjesme moje vama:
Ovijte njima trpki plod,
Nanižite ih po granama...
Kad sievne munjom crni mrak,
Kad svanu Vama teža ljeta,
Zahujati će vjetar jak
I sve to raznijet širom svieta.
I svud će nicat čempres vit
Do neba tamo visokoga
I ja ću onda miran bit —
Jer nestati će groba moga...
Pa ne žalite — ako kad
Zacvili grana čempresova:
Pričat će — stari, prošli jad,
Navieštat — sretna doba nova. —
I svud će nicat čempres vit,
A vami svitat dani sreće...
A ja ću, braćo, sretan bit
Što tad me više — biti neće!

Don Ante Jasprica

SLIEPIĆ
(nećaku Vlahu...)

Čuješ li ga plazit u blizini —
Strah te prođe od glave do pete;
Ti odskočiš, a sve ti se čini:
Zinula je da i proždere te!
Tako šuška puzajući lieno —
Rekao bi grozna je aždaja
Odněkuda dopuzla u sieno,
Žrtvu traži — pa se tu utaja! —

Vidiš li ga — od prvoga maha
Ti se lecneš, još odskočiš dalje:
Takva sila prvoga je straha
Što vanjština u srce ti šalje!
A kad tamo: kroz travu se vere
Sliepić, što se plazit brže maši;
Sliepić-zmija, bezazleno zviere,
Što od tebe eto se poplašil!

Gledaj: srce tebe tvoje vara;
Njega oko, uho... žiće cielo;
A čovjek se malo za to stara:
Zasliepi ga kićeno odielo. —
Ti ne tako! Nek te pamet vodi:
Uči djela, pa po njima sudi,
Uči djela, a — polako hodi,
Brzina ti može da naudi! —

Tad ne boj se — u životu tvome,
Stotini ćeš ubjegnuti jada!
Znat ćeš lako pomoć i drugome,
Ako kada nevoljan postrada.

U bezbrojnom doživljaja nizu
Oprez nije nikada od štete,
Al odvažno pristupaj i blizu
Ako želiš da dohvatiš metel! —

Don Ante Jasprica

NA STROSSMAYEROVOM GROBU

Kažite svieta narodi
Zavidni našoj sreći,
Je li se kod vas rodio
Dobrotvor — umnik veći?
Kažite, našem narodu
Da li je ginut čas? —
Nikada! za viek, nikada! —
Glas našim rodom lieta,
Kô odjek slave njegove
Što ori širom svieta.
Hrvatski narod ne gine!
Jedan se čuje glas.

Bezsmrtna slava, Josipe,
Što ime tvoje kruži,
Zalog je sreće narodu
Što na tvom grobu tuži;
Tvoja je slava — njegova,
Jer si mu vriedan sin.

Neko se divi velebnim
Vrlinam uma tvoga,
Neko te zove bezsmrtnim ...
Al tko da broji toga
Kad sav ti narod u slozi
Mnogi tvoj hvali čin!

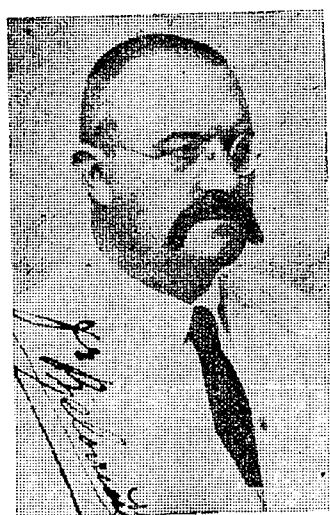
A pjesnik? — S rodom ujedno
Slavu ti vječnu poje,
Nad sve ti dižuć vrline
Najljepše djelo tvoje:
Kada ti Starcu — on tebi
Poljubac daje svet.

Na grobu Jurja, narode,
Ponovi i ti isto,
Dom naš će sinut u sreći
Kô sunce božje čisto ...
Hrvatskog slavi naroda
Diviti će se sviet! —

Don Ante Jasprica

Životopis

DRA NIKOLE ZVONIMIRA BJELOVUČIĆA odvjetnika, povjesničara, političara i pisca

Rodio se u Janjini 11. IX. 1882. godine, a umro u svojoj vili »Sutvid« kod Janjine 23. XI. 1952. god. Pokopan je u obiteljskoj grobnici na groblju sv. Stjepana u Janjini. — Osnovnu školu završio je u Janjini, a srednju (gimnaziju) u Dubrovniku. — Studirao je pravo u Beču i Pragu, a godine 1907. promoviran je na zagrebačkom sveučilištu za doktora prava. — Na zagrebačkom sveučilištu također je apsolvirao i filozofski fakultet (povijest). — Bavio se odvjetništvom. Bio je najprije odvjetnik u Trstu, zatim u Metkoviću i kasnije u Dubrovniku. Kao dobar pravnik bio je postavljen za suca Upravnog suda u Dubrovniku, zatim predsjednikom u Podgorici, gdje je početkom drugog svjetskog rata bio umirovljen dolaskom okupatorskih vlasti.

Kao pisac napisao je i izdao negdje oko 55 do 60 svojih povijesnih, literarnih i političkih radova. Bio je i za uvijek ostao **PRVI VELIKI PELJEŠKI POVJESNIČAR**. Pisao je povijesna djela prvenstveno o Pelješcu, zatim Dubrovniku, Neretvi, Južnoj Hercegovini itd.

Više njegovih djela izdala je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, zatim i Matica Hrvatska.

Mnogo se zalagao iskopavanjem povijesnih spomenika na Pelješcu. Pronađeno povijesno blago pohranio je u Župnom uredu u Janjini. Iz njegove ostavštine lijepo se može razabrati kako su se na ovom dijelu Jadrana sukobljavali razni utjecaji Islama, Latinštine i drugih.

Vrlo mnogo se zauzimao i za unapređenje školstva na Pelješcu. Ležalo mu je na srcu širenje prosvjete na poluotoku i baš njemu se mora mnogo zahvaliti da je na Pelješcu više manjih sela dobilo školu i mnoge druge ustanove kao što su pošte, telefoni, razna kulturna društva itd.

Pokojnik je potomak starodrevne pomorsko-kapetanske obitelji Bjelovučića iz Janjine koja je u XIX. stoljeću razvila najveće pomorsko brogarsko društvo na Jadranu. To brogarsko društvo pod imenom »Rođaci Bjelovučić« imalo je svojih 26 brodova, a iz same obitelji proizašlo je 27 pomorskih kapetana.

U posebnoj knjizi je obradio i izdao rodoslovlje ove pomorske obitelji Bjelovučića koji danas žive osim u Janjini na Pelješcu još i u nekim većim gradovima Jugoslavije, također u Parizu, Carigradu, Aleksandriji, južnoj i sjevernoj Americi, Južnoj Africi itd.

Kako bi što bolje osvijetlili njegov veliki lik kao pisca i prvog pelješkog povjesničara neka nam bude dozvoljeno navesti njegove vlastite riječi koje je napisao na prvoj stranici svoje knjige »PRIPOVIJESTI IZ MLADIH DA-NA« te ih namijenio i posvetio pelješkoj omladini:

RODOLJUBNOJ OMLADINI
POLUOTOKA STONSKOG RATA
PELJEŠCA

Prikazujem ovu radnju,
Jer na mlađim svijet ostaje,
Da prouči u slikama i pričama
Prošlost najljepšeg hrvatskog kraja,
Našeg vilinskog i romantičnog
Ali od svakog zapuštenog poluotoka.

DAO BOG

Da naš rodni poluotok Pelješac
Makar kad mi svi budemo počivali
u našim grobima,
Opet procvate i visoko se popne
Kakav negda bi.
Da bude opet najsretniji kraj
Hrvatske naše domovine,
Što mu od sveg srca želi,
Onaj koji ga je za života najviše ljubio
U njegovoj ljepoti, običajima i slavi djedova.

Sutvid kod Janjine o Spasovdanu god. 1936.

Dr N. Z. Bjelovučić

Neće biti suvišno navesti jedan dio onoga što je u predgovoru iste knjige napisao dubrovački advokat Miho Kisić, a to je:

»...U ovoj pak knjizi pisac iznosi svoj kraj a ne sebe, pa u njoj možemo naći pretežno samo njegovu ljubav za taj kraj, a ne ni njegovu ličnost, ni njegov karakter. Ja ću se s toga pozabaviti samo s tom ljubavi pisca i krajem, koji on toliko ljubi, a to je polovica pišćeve ličnosti. O onoj drugoj polovici ličnosti, po kojoj ljudi postaju besmrtni, ne možemo suditi mi savremenici.

Pišćeva ljubav za njegovu užu domovinu — Pelješac, zaista, nije obična stvar. Rijetko se može sresti čovjeka, koji s više volje uzima na srce i najneznatniju stvar svog rođenog kraja. Pisac je toliko srastao s Pelješcem, da nema stvari koju on u njemu ne pozna, a što je najvažnije, nema stvari na Pelješcu od značenja, koju on nije zapazio i pronio, davajući joj pečat svoje neiscrpive ljubavi i oduševljenja.

Ljudi i predjeli s Pelješca i njegove žive i smrtne stvari, običaji i uspomene, riječi i uzrečice, junačke pjesme šaljive epizode, sve to jed-

nako zanima pisca, sve on to jednakim zanosom voli, traži i sabire, neumorno ističe i šalje u širu domovinu putem novinskih članaka i prigodnih knjiga, kao što je ova. To je mnogo ali nije sve...»

Da obogatimo svoje saznanje o osobi blagopokojnog dra N. Z. Bjelovučića i o njegovom djelovanju na području Južne Dalmacije pogledajmo jedan kraći izvod iz knjige LJETOPIS DRUŽBE BRAĆE HRVATSKOG ZMAJA ZA POSLOVNU 1927—1928. i to sa njezinih strana 43, 44, 45 i 46. Dakle:

»Već godine 1910., još prije nego je postao članom družbe »Braće Hrvatskog Zmaja«, obratio se dr Niko Z. Bjelovučić, sada odvjetnik u Dubrovniku, patriotskim pismom na našu družbu, moleći ju, e da bi ona proširila djelokrug svog patriotsko-kulturnog rada na Dalmaciju, a također i na Istru te Herceg-Bosnu. — Kako je i naša želja bila, da dođemo u dodir s braćom Dalmatincima, s kojima do toga časa nijesmo imali nikakvih veza, dobro nam je došao ovaj prijedlog i mi smo ga smjesta prihvatili, otpisavši dru Bjelovučiću, da ga usvajamo te smo predlagača zamolili, neka poradi na tome, da se tamo nađe vrijednih i čeličnih ljudi, koji bi htjeli pristupiti u našu družbu.

Postavši našim redovitim bratom zmajem Sutvidskim (po svome dvorcu Sutvidu kod mjesta Drače-Janjina), dr Bjelovučić dao se na posao iz početka skromno i gotovo nečujno, da mu poda konkretnije forme uoči jubilarne godine 1925., o proslavi koje iznio je on krasne prijedloge u našem glasilu još 1917. (vidi br. 3 i 4 »Hrvatskog Zmaja« iz god. 1927.)

Godine 1924—25. održao je on nebrojene govore i skupštine u kotarima Dubrovnika i Korčule za ovu svečanost i čak bio osuđen radi zborova u Pridvorju i Čilipima, na kojima je govorio o hiljadugodišnjici, jer da nije imao dozvole za te govore!

Uvidjevši da treba ovjekovječiti ovu uspomenu 1000-godišnjice upravo u negdašnjoj »Crvenoj Hrvatskoj«, složi odbor za spomen-ploču prvom hrvatskom kralju Tomislavu u Dubrovniku. Sama proslava obavljena je upravo veličanstveno. Dr Bjelovučić održao je prekrasan govor pred nekih 10.000 ljudi, a govor taj donijele su čak i neke američke novine, dok je u nas izašao u »Hrvatskoj Riječi« u Dubrovniku.

Videći dr Bjelovučić, da u Dubrovniku imade sposobnih ljudi, zamoli družbu B. H. Z. u Zagrebu, da mu dozvoli osnovati ogranak »Braće Hrvatskog Zmaja« u Dubrovniku. Koncem god. 1925. doista osnuje se tamo taj ogranak.

Prva uprava bila je ovako sastavljena: Predsjednik dr Niko Zvonimir Bjelovučić, potpredsjednik dr Niko Koprivica, advokatski kandidat, tajnik Petar Krešimir Slović, upravitelj okruž. ureda za osiguranje radnika, blagajnik dr Niko Kisić posjednik.

Na prvoj sjednici od 28. III. iznosi dr Bjelovučić prijedlog da se postave spomen-ploče hrvatskim pjesnicima u Dubrovniku. Predlaže zajedno sa tajnikom Slovićem, da se u Perastu postavi spomen-ploča Petru Zrinskomu. Pozivlje sve općine i župnike u dubrovačkom kotaru, da postave ploče spomenice hrvatskom kralju Tomislavu. Piše u svojim novinama »Hrvatska Riječ« u svakom broju, da se stave ploče kra-

lju Tomislavu. Predlaže i to se zaključuje, da se produlji proslava hrvatskog jubileja i na čitavu godinu 1926., a isto ovo bje zaključeno i u matici u Zagrebu.

Ogranak na sjednici od 3. siječnja 1926. imenuje trojicu braće odbornika: Stjepu Bjelovučića, upravitelja hrv. pučke banke, dr Stjepu Perića odvjetničkog kandidata i dr Vjek. Svilokosa, odvjetnika — dr Bjelovučić predlaže, da se uputi općini predstava za Dubrovački arhiv, koji se nalazi u Beogradu. Predlaže, da se stave imena glasovitih Hrvata ulicama Dubrovnika i Gruža.

Pismom od 21. siječnja 1926. Družba B. H. Z. iz Zagreba podjeljuje Zmaju Sutvidskom dr Bjelovučiću Niku naslov »MEŠTRA«.

Spomen ploče postavljene su po zamisli ogranka u svu silu raznih većih i manjih mjesta i gradova u Dalmaciji. Do sada oko 60 njih, svuda, uz dolično slavlje, a i svuda je brat zmaj Sutvidski održao odgovarajuće proslavne govore. U projektu imaju da postave još nekih dvadesetak spomen-ploča.

Zamjetan dakle rad!

Nego otkriće spomen-ploče u samome Dubrovniku dne 26. rujna 1926. obavljeno je osobito svečano. K toj proslavi matica družbe u Zagrebu delegirala je br. zmaja Bizeljskoga dr Dragutina Tončića, um. banskog savjetnika u Zagrebu, a pozvan je bio i hrvatski romansijer Ljuba Gjalski, Zmaj Gredički, uz nekoliko hrvatskih narodnih zastupnika: Ivana Trojanovića iz dubrovačkog kotara, Marka Došena iz Gospića, dr Bazale iz Zagreba, dr Mil. Žanića iz Nove Gradiške te mnoštvo općin. načelnika i delegata.

Ploče su postavljene u atrij općin. zgrade u Dubrovniku:

Prva: »Od ropstva bi davno u valih
Potonula Italija,
Od hrvatskih da se žalih
More otomansko ne razbija«

Menčetić Petru Zrinskom banu
hrvatskom 1665.

Druga: »Dubrovnik, grad svitli i slavan zadosti
Nadili Bog obilno svake milosti
Svuda ga jes puna slava, svud on slove
Hrvatskih ter kruna gradov se svih zove.«

Vidali Nalješkoviću

»Tim narod Hrvata vapije i viče,
»Da si kruna od zlata, kojom se svi diče.«

Nalješković Vidaliju 1556. g.

Meštar-predsjednik ogranka dr Bjelovučić Zvon. otkri ove ploče, te ih preda načelniku Dubrovačkom na čuvanje. Govorili su načelnik dr Škvrce i hrvatski romansijer Lj. Babić-Gjalski. Zatim je glazba svirala »Lijepu našu«. Prisutno je bilo preko 5000 duša.

»Družba« je u Dubrovniku dakle, kako se iz netom izloženoga vidi, radila upravo uzorno, ali kako je dala sebi ime »Braća Hrvatskog Zma-

ja« družba u Dubrovniku kao »podružnica«, a naša pravila ne ovlaštuju na osnivanje filijala, dok je opet s druge strane tamošnja domaća upravna vlast uporno zahtijevala, da oni tamo podnesu pravila, ako žele kao družba postojati ili da se imaju razići... stavili smo se u međusobno živo dopisivanje, pa smo im odavle poslali naš statut i dali uputu kako da se organiziraju.

Definitivno je stvar uređena na dan jubilarne proslave 25. godišnjeg zamjernog literarnog i nacionalnog rada brata zmaja Sutvidskoga tj. dne 25. listopada 1927.

Meštarski zbor »Braće Hrvatskog Zmaja« zaključio je, da se iz njegove sredine delegiraju braća zmaj Sisolski I. dr Jurica Kumičić i zmaj Vinkovački dr Dragutin Alković, koji da osobno otputuju u Dubrovnik pak da ondje pribivaju toj svečanosti i svečaru isporuče čestitke naše družbe i konačno sa braćom u Dubrovniku urede pitanje njihove organizacije.

Sa propisnom punomoći provideni otputiše se spomenuti naši izaslanici dana 23. listopada 1927. u Dubrovnik.

Dalje citiram iz zapisnika VI. sjednice B. H. Z. ogranka u Dubrovniku, održane 25. X. 1927. u Hrvatskoj Radničkoj Zadruzi u prisustvu gotovo svih članova:

»Gosti odlični, delegati matice iz Zagreba: dr Jurica Kumičić, zmaj Sisolski I., posjednik i komendator »Zlatnog Zmaja«, meštar redatelj i dr Dragutin Alković, zmaj Vinkovački, zamjenik meštra zabave. — Predsjednik ogranka dr N. Z. Bjelovučić, zmaj Sutvidski, pozdravlja članove, osobito odlične goste, koji se potrudili iz Zagreba na svečanu sjednicu. — Svi članovi kliču gostima, Velikom Meštru, Meštarskom Zboru i cijelom zmajskom bratstvu: Živjeli. — Potom 1. podjeljuje riječ zmaju Sisolskomu, koji podnosi legitimaciju za sebe i brata dr Alkovića sa strane Vel. Meštra te čita pozdrav Matice iz Zagreba — ceteris omissis, — zatim čestita u ime B. H. Z. svečaru dr Zvonimiru Bjelovučiću, pročelniku radnog ogranka B. H. Z. u Dubrovniku k njegovom 25 godišnjem književnom i nacionalnom radu, što sva braća prihvaćaju. Ističe važnost otkrića groba hrvatske kraljice Margarete po bratu Bjelovučiću i želi, da nastavi svoj uspješan rad. Tumači, da je družba B. H. Z. bratstvo, da smo svi jedno. — Pošto je još dr Alković izrekao veselje, da je našao ovako radnu braću i svečaru i svoj braći čestitao; prelazi zatim predsjednik ogranka dr Bjelovučić na prvu točku dnevnog reda: Izvještaj o radu: Radni ogranak u Dubrovniku nastojao je, da se još postavi spomen-ploča u okolini Dubrovnika itd. hrvatskom kralju Tomislavu. Poglavarstvo zahtijevalo je od nas ili da podnesemo posebna pravila, da možemo kao družba opstojati ili da se razidemo... Mi smo zaključili, da ostajemo kao radni ogranak B. H. Z. u Zagrebu, a nikakva posebna družba, pak nam posebna pravila ne trebaju: naša je matica u Zagrebu, mi smo svi članovi Braće Hrvatskog Zmaja iz Zagreba. — Dr Kumičić pozdravlja ovu našu odluku i veli: da je jednako tako zaključila i Matica u Zagrebu, da se mi tako prozovemo«. (Ostalo ispustivši). — Na to je dr N. Z. Bjelovučić pročitao svoju radnju o hrv. kralju Stjepanu Miroslavu i hrvatskoj kraljici Margareti u Dubrovniku, što bi velikom pomnjom saslušano od braće Zmajevaca.

Odlučuje se, da se postavi spomen-ploča na grob hrvatske kraljice Margarete. Ova je ploča već postavljena, a druga na lijevu stranu crkve sv. Stjepana u spomen hrvatskog kralja Stjepana Miroslava i kraljice Margarete. Odlučuje se, da se postave još neke spomen-ploče hrvat. pjesnicima u Dubrovniku, prigodom spomen slavlja »Dubravke« na proljeće 1929. i »Hrvatskog dana«. Odlučuje se, da se sakuplja za spomenik kralja Tomislava u Zagrebu.

Na večer je bio banket Zmajevaca u počast svečara dr N. Z. Bjelovučića, koji je dobio čestitaka sa sviju strana Hrvatske, kao od Vlad. Mažuranića, Don Frane Bulića, Babić-Gjalskog, dr Nikole Andrića, Fra Marina, Don Frane Ivaniševića, dr Jur. Biankinia, viteza Cibilića itd. itd.

Tako je eto nastao naš Radni ogranak u Dubrovniku ...»

Upoznavši tako makar i dio bogatog života i djelotvornih poduhvata pokojnog dr N. Z. Bjelovučića nije nam teško shvatiti lakoću kojom se hvatao pera. Spomenimo samo neke od njegovih radova:

1. 1902. Pravilnik bratovštine sv. Stjepana u Janjini.
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI Zagreb. Starina knj. 30 Zagreb.
2. 1902. Zar je Neretva srpska? Zagreb.
3. 1903. Neretva je Hrvatska. Zagreb.
4. 1907. Poluotok Rat ili Pelješac. Geografsko-statist. crtice. Zagreb.
5. 1908. Ugovor knezova makarsko-primorskih s Mlečićima.
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA, Zagreb, knj. 32.
6. 1910. Rčanska pjesmarica ili Pjesme s Pelješca. Dubrovnik.
7. 1911. Nacrt novog izbornog reda za Sabor Kraljevine Dalmacije. Dubrovnik.
8. 1911. Trojedna Kraljevina Dalmacija—Hrvatska—Slavonija po ug. hrv. nagodbi. Dubrovnik.
9. 1911. TRIJALIZAM I HRVATSKA DRŽAVA. Dubrovnik.
10. 1912. Zemljovid Kraljevine Hrvatske. Beč.
11. 1912. Pjesme s Pelješca II. dio. Dubrovnik.
12. 1913. Dva dokumenta iz dubrovačke i poljičke republike.
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA. Zagreb. Starine 34.
13. 1913. FEDERALISTIČKA MONARHIJA I HRVATSKO PITANJE. Dubrovnik.
14. 1919. Nacrt općinskog izbornog pravilnika. Zagreb.
15. 1920. Etnografske granice Južnih Slavena. Sarajevo.
16. 1922. Povijest poluotoka Rata ili Pelješca, Hercegovine i Dubrovnika. Split.
17. 1922. Povjesničke crtice Janjine. Split.
18. 1923. Poluotok Rat ili Pelješac. KR. SRPSKA AKADEMIJA NAUKA. Beograd.
19. 1924. Dubrov. kmetstvo i polovništvo. Dubrovnik.
20. 1925. Sutvidska kneginjica Neda Nenadić. Historijska priča iz doba kralja Tomislava.
21. 1926. Bogumilska vjera od XII—XVI. v. Dubrovnik.
22. 1928. Zahumska pravoslavna episkopija u srednjem vijeku. Dubrovnik.

23. 1928. HRVATSKO PITANJE. Zagreb.
24. 1929. ETNOGRASKE GRANICE SLOVENACA, HRVATA, SRBA I BUGARA sa etnografskom kartom. Zagreb.
25. 1929. Od kojih vladara kupi ili dobi dubrovačka republika pojedine svoje krajeve? Sarajevo.
26. 1929. CRVENA HRVATSKA I DUBROVNIK. GROB HRVATSKE KRALJICE MARGARITE U DUBROVNIKU. Starohrvatska umjetnost. HRVATSKA KRUNA U STONU sa 53 slike. IZDANJE MATICE HRVATSKE ZAGREB.
27. 1930. HRVATI UZ OBALU OD NERETVE DO BOJANE. Historiografi o Crvenoj Hrvatskoj. Dubrovački pjesnici i pisci zovu svoj jezik hrvatskim. Stari pisci o Hrvatima Boke Kotorske. Odnos dubrovačke republike sa hrvatsko-ugarskom državom. Zagreb.
28. 1931. Pučki tumač agrarnog zakona za Dalmaciju. Dubrovnik.
29. 1931. Historijsko predavanje o Zrinsko-frankopanskoj uroti. Dubrovnik. Napisali dr Milutin Mayer i dr N. Z. Bjelovučić.
30. 1931. DR EUGEN KVATERNIK. Dubrovnik.
31. 1932. Glava kipa hrvatske kraljice Margarite u Dubrovniku. Zagreb. Obzor br. 17 do 20 god. 1932.
32. 1932. Knezovi Bjeladinovići iz Risna iz X. vijeka. Narodna starina br. 24. Zagreb.
33. 1933. Katolička crkva na Pelješcu. Dubrovnik.
34. 1934. ETNOGRAFSKE GRANICE HRVATA I SLOVENACA SA ETNOGRAFSKOM KARTOM. Dubrovnik.
35. 1936. Život i narodni običaji na Pelješcu. Poslato JUGOSLAVENSKOJ AKADEMIJI ZNANOSTI I UMJETNOSTI za tisak. Zagreb.
36. Vodić po Stonu i okolici.
37. Hrvatska kruna za doba hrvatske narodne dinastije.
38. Vodić po Dubrovniku i okolici.
39. Nova povijest poluotoka Pelješca, II. ispravljeno i dopunjeno izdanje.
itd. itd. itd.

Naravno da je uz ova djela — koja su samo dio njegovog ukupnog stvaranja — postojao ogroman materijal kojega je napisao u formi raznih reportaža, članaka, dopisa, podlistaka itd. te ih objavio u mnogim novinama i časopisima.

Od svih knjiga koje je izdao NOVA POVIJEST POLUOTOKA PELJEŠCA predstavlja njegov najveći i najzamašniji rad. Pisao ju je više godina, a završio 1947. godine. Kako je malo zatim umro nije dospio za života dati u tisak, pa je ova povijest ostala sve do danas u njegovih nasljednika. Ona je od kapitalne vrijednosti za čitavi poluotok Pelješac, pa bi bila ogromna grehota da se negdje zagubi ili ne objelodani.

Još se mora reći nekoliko riječi o njegovoj političkoj djelatnosti, jer osoba kao što je bio dr N. Z. Bjelovučić koji se pored svoje profesije bavio i povijesnim znanstveno istraživačkim radom, teško je moglo biti da ne bude i politički angažiran u punom smislu te riječi. Tako je i bilo.

Dr N. Z. Bjelovučić je rođen u bogatoj obitelji u Janjini. Njegov otac i stričevi bili su brodovlasnici i posjednici, pa je normalno, da su se oni u veli-

koj mjeri i angažirali još za vrijeme Austro-ugarske na nacionalnom planu. (Stric mu je bio poslanik u Bečkom parlamentu). Svakako razlog je bio taj, kao i u svim zemljama na svijetu, da nacionalna buržoazija nastoji svim silama da osigura sebi nesmetan put u svom razvitku. Međutim, dr N. Z. Bjelovučić prihvaća najprije Starčevićanski politički pravac, a zatim Stjepana Radića. — Kod njega nije bio slučaj, kao kod većine hrv. buržoazije da poslije Starčevića nađe izlaz u desnom krilu dr Franka. — Bio je i ostao uvijek nepokolebivi i čisti Starčevićanac!

Ovdje kod dr N. Z. Bjelovučića taj razlog njegove orijentacije Hrvatskoj seljačkoj republikanskoj stranci treba tražiti u njegovom stavu prema njegovom rodnom mjestu i Pelješcu. Čak taj njegov patriotski stav više je bio izražen prema čitavom Pelješcu nego prema Janjini, njegovom rodnom mjestu.

Ako se samo podsjetimo što je napisao u posveti na prvoj strani svoje knjige »PRIPOVIJESTI IZ MLADIH DANA« (naprijed spomenutu) koju je posvetu namijenio pelješkoj omladini, onda nam je jasno otkuda i njegova takva politička orijentacija! Ova je posveta pisana u proljeće 1936. godine i njegovi epiteti kao: »Najljepši hrvatski kraj«, »Vilinski« i »Romantični« su izljev najsuptilnijih osjećanja jednog patriote za kraj u kojem se rodio i koji je našao počasno mjesto u dubini njegovog patriotskog srca. — Čovjek, patriota, Pelješćanin dr N. Z. Bjelovučić bio je uvijek spreman da nešto napravi za svoj »Vilinski« Pelješac.

Kada imamo pred sobom ovakav lik čovjeka, onda nam je jasna i takva njegova politička orijentacija. On je bio federalist. Smatrao je da u Republici Jugoslaviji može biti ostvarena jedna pravedna Hrvatska vlada, sa osloncem na seljačke mase, gdje bi baš te seljačke mase vodile glavnu riječ i tako krenule općem progresu hrvatske nacije. Dr N. Z. Bjelovučić sigurno nebi prihvatio taj politički program da nije ispred sebe imao u svom rodoljubivom srcu duboko usađen Pelješac, seljački vinogradarski Pelješac, smatrajući da se kroz platformu Hrvatske seljačke republikanske stranke može otrgnuti iz zaostalosti, koju su Dubrovnik, Austro-ugarska, pa i Kraljevina S. H. S. tako zdušno pomagali. — On je poznavao povijest svog kraja, pa je znao, da sve što se učinilo za progres na Pelješcu, da je to bila i ostala isključivo zasluga Pelješćana.

Kao takav dr Zvonimir prihvaća načela političke opozicije i za njih se zdušno bori. Republikanac, federalista, po svom uvjerenju piše studije i rasprave na tu temu, izdaje etničke geografske karte, učestvuje na izborima. Odlazak Stjepana Radića u Beograd i brisanje slova »R« iz naslova stranke, što znači odricanje od republike i konačno priznavanje Kraljevine, dr N. Zvonimir B. je teško prebolio. Međutim, kao disciplinirani vojnik prihvatio je i novi oblik borbe opozicije.

Za vrijeme Aleksandrove diktature dr Zvonimir je hrabrio malodušne, učestvovao u pojedinim akcijama na rubu zatvora. Tada je radio na Pelješcu i na prikupljanju kulturne baštine i pisao rasprave o Pelješcu, Neretvi i drugim krajevima zemlje. Međutim morao je konstatirati, da je to što on radi za seljački Pelješac veoma mala pomoć. On je bio prosto opsjednut nekim ne-svakidašnjim osjećajem da nešto napravi, da nešto postigne za Pelješac i pelješćane. On je imao i u to vrijeme viziju budućnosti Pelješca kao ni jedan pelješćanin. Smatrao je da će Pelješac uvijek ostati onakav kakav je bio u

prošlosti, ako se ne spoji sa jednom cestom na glavnu prometnicu Dubrovnik—Metković—Split i stoga je u tom pravcu usmjerio i svoje političko djelovanje.

Pošto je uvidio da ni on niti opozicija, bar za njegova života neće moći za Pelješac ništa učiniti, godine 1935. na petomajskim izborima odluči napustiti opoziciju i kandidirati se na vladinoj listi Bogoljuba Jeftića smatrajući, da će tako steći povjerenje onih koji su tada držali ključeve državne blagajne i da će ih uspjeti nagovoriti, da nešto odvoje za put preko Pelješca. Taj njegov patriotski gest Pelješćani nisu razumjeli, jer je on žrtvovao i svoj politički ponos samo da bi učinio nešto za Pelješac. Da li je ispravno postupio kada je otišao iz opozicije da bi pomogao Pelješcu, (on je uspio u Janjini osnovati Građansku školu, Dječje zabavište, Žensku stručnu školu itd. itd.), s današnjeg stanovišta cijeneći njegovu osobu kao cjelinu može se sa sigurnošću tvrditi da jest. — Ako je Stjepan Radić pošao u Beograd da bi pomogao čitavom hrvatskom narodu i ako ga za to povijest nije osudila, zašto bi onda osudila dr Nika Z. Bjelovučića što je htio pomoći svom »Vilinskom Pelješcu!«

Dr N. Z. Bjelovučić je uspio da bar Ston veže uz stari magistralni put Dubrovnik—Metković i izlazom na Rudine.

No. godine su prolazile i došla je za narode Jugoslavije fatalna 1941. godina. Talijansko-njemački su vojnici kao mravi preplavili tlo Jugoslavije. Tako su talijani došli i u Janjinu i izabrali baš kuću dr Zvonimira za svoju kasarnu i komandu.

Nekoliko činjenica o držanju dr Zvonimira kroz rat su poznate, ali također iste provjerene i kod janjinskog ilegalca-prvoborca Josipa I. Pleha pisca knjige »Pelješac u narodnooslobodilačkoj borbi«. Iz njegovog pričanja saznajemo nekoliko interesantnih činjenica o liku i radu dra N. Z. Bjelovučića, ali počnimo od početka:

Stav dra N. Zvonimira Bjelovučića prema ustašama bio je od početka potpuno pravilan. Nikad nije mogao usvojiti njihovu ustaško-fašističku doktrinu, niti ih voljeti. Čak štoviše on je odmah uočio njihovu opasnost za Hrvatsku i tako se prema njima i odnosio. Nastojao je da ih nikako ne sreće i da u okviru svojih mogućnosti i drugim ljudima skrene pozornost na opasnost koja dolazi od strane ustaškog totalitarizma.

Prema talijanima od samog početka imao je neprijateljski stav, koji se nastavio sve do njihovog odlaska. Taj njegov stav prema njima najbolje se ogleda u tome što je od njih bio i nekoliko puta uhapšen i maltretiran. Isto je bilo i njegovo držanje prema njemačkim okupatorima, koji su ga također nekoliko puta hapsili.

Što se pak tiče njegovog stava prema komunistima uvijek je prema njima gajio izvjesne simpatije. Još prije rata poštivao je njihovu hrabrost. Njihove ideje smatrao je veoma dobre, ali je držao da su neostvarive. Smatrao je, da su njihove zamisli toliko idealne, dok je svijet sasvim drukčiji te da nikada neće doći do ostvarenja tih komunističkih ideala.

Stoga je dr N. Z. Bjelovučić čim su prvi ilegalci Pelješca počeli organizirati narod, možda shvativši, da u datim povijesnim okolnostima i može doći do ostvarenja komunističkih ideja, a od ranije je bio sa simpatijama predisponiran za njih, počeo pomalo pružati materijalnu pomoć pelješkim illegalcima, pa kasnije partizanima. — On je pružajući materijalnu pomoć i moralnu pomoć pelješkim partizanima, posebno onda kada mu je bila pred-

čena Narodnooslobodilačka platforma revolucije. — Kao partizan Josip I. Pleho imao je prilike da nekoliko puta bude u njegovoj kući u Sutvidskoj vili i s njime razgovara o okupatoru, narodnooslobodilačkoj borbi i vizijama budućnosti. Nikada taj njihov susret nije prošao a da dr Zvonimir — skupa sa članovima svoje obitelji — ako živeći i sami u oskudici nije iznio na stol ono što je imao. Kod njega su partizani dobivali veoma vrijedne informacije, a isto tako ostavljali potrebne poruke.

Njegovo angažiranje bilo je i jače kada je saznao da je i dr Ivan Ribar u Pokretu i da zauzima tako visoku funkciju.

Kako je već ranije rečeno dr Zvonimir je za vrijeme rata pripremao II. izdanje Povijesti poluotoka Rata (Pelješca) u kojoj je pisao i o NOB-i.

Poslije rata dr Niko Zvonimir B. je ponovno opsjednut Pelješcem i idejom o pelješkoj cesti za koju je vjerovao da će pružiti prosperitet Pelješcu. — Dubrovniku i Korčuli. Dopisuje se sa predsjednikom Republike Jugoslavije dr Ivom Ribarom, koji jednog ljeta boravi kao gost dr N. Z. Bjelovučića u Sutvidu. Tu su između njih obnovljene uspomene iz studentskih dana u Beču, Pragu i Zagrebu. Tu su evocirane uspomene na tek protekli rat, najstrašniji rat svih vremena. Ali tu se obvezatno razgovaralo i o Pelješcu, zaostalom i o zapuštenom »Vilinskom« Pelješcu koji je dao toliko mnogo žrtava u našoj revoluciji da može služiti za ponos svakom pelješkom sinu. Tu je bilo dosta govora i o toliko potrebnoj cesti, koja bi Pelješcu mnogo pomogla da se otrgne od vjekovne zaostalosti. Dr Ivan Ribar je uočio stvarnu potrebu Pelješca i obećao svom drugu iz mladosti da će se osobno založiti kako bi se cesta preko Pelješca što prije uredila.

Nažalost dr N. Z. Bjelovučić naglo je umro od srčanog infarkta i nije dočekao pelješku cestu, ali njegove težnje o prosperitetu Pelješca, o izgradnji puta, o elektrifikaciji, o vodovodu, o rijekama automobila s turistima danas su stvarnost.

Upoznavši lik pok. dra N. Z. Bjelovučića i njegov nesebični rad za narod, nije nimalo čudno, niti slučajno, što se u njegovom rodnom mjestu Janjini često čuju glasovi i prijedlozi da se i njemu u mjestu postavi spomen-ploča kao što je to janjinski narod postavio svom dičnom i velikom sinu Don Ivu Prodanu.

Ovome bi trebalo dodati i slijedeće: Kao što je ogranak družbe B. H. Z. u Dubrovniku i to baš njegov Meštar-predsjednik dr N. Z. Bjelovučić dao inicijativu da se po raznim mjestima Dalmacije prigodom proslave 1000. godišnjice hrv. kraljevstva postavi oko 80 spomen-ploča i u svakom od tih mjesta održao proslavne govore, tako bi u znak poštovanja na njegov veliki povijesni, književni i nacionalni rad trebalo poslušati glas naroda i postaviti spomen-ploču ne samo u Janjini, nego povesti akciju kako bi se i grad Dubrovnik odužio njegovoj svijetloj uspomeni, jer je on bio tako reći jednako dubrovčanin kao i Janjinarin. — Spomen-ploče postavljene u atrij općinske zgrade u Dubrovniku kao i one druge Kraljici Margariti, Kralju Tomislavu, hrvatskim pjesnicima itd. najviše su njegova osobna inicijativa. On ih je otkrio i predao načelniku dubrovačkom na čuvanje. U Dubrovniku je najviše živio, radio i razvio svoj povijesni, književni i patriotski rad. Među intelektualnom dubrovačkom elitom uvijek je zauzimao prvo i rukovodeće mjesto, pa bi bilo pravo da se i Dubrovnik njemu oduži bar na taj način, da mu se za sada u samom srcu grada postavi jedna njemu dolična SPOMEN-PLOČA.

Životopis

DON IVA PRODANA, političara, novinara i pisca

Don Ivo Prodan rođen je u Janjini 31. XII. 1852. godine, a umro je u Zadru 11. III. 1933. godine. — Pučku školu svršio je u svom rodnom mjestu Janjini, a gimnaziju u Dubrovniku sve sa odlikom. Bogoslovni fakultet završio je u Zadru također sa odlikom. Dubrovački biskup Zafron ga je 5. studenoga 1876. g. zareadio za svećenika, a svoju mladu misu prikazao je u svom rodnom mjestu Janjini.

To što je nakon svog osamostaljenja za stalno mjesto svog boravišta izabrao Zadar kao glavni grad Dalmacije, nije nimalo slučajno. Naprotiv, on je slijedeći glas svoje savjesti htio i želio razviti svoju političku, književnu i žurnalističku djelatnost baš tu u Zadru gdje je bilo sjelo dalmatinskog Sabora i Vlade za Dalmaciju, gdje je vidio glavno žarište dalmatinskog autonomaštva, nenarodnjaka, posrbica i drugih antihrvatskih grupacija. — Baš u toj sredini htio je dati oduška svom mladenačkom poletu i svojom akcijom spriječiti svako antihrvatsko djelovanje.

Kao urednik u počecima svojega rada zamislio je koristiti »Poligrafiju« kao princip svog pisanja. Međutim kako sam kaže 1895. god. u drugom izdanju I. sveska njegovih »USPOMENA« na str. 4: »Trebalo mi je zabaciti tu ideju, jer baš onda zaprašila bura, nastala ona velika nevera, koja još nije sasvim odušila, te nije bilo moguće razmećati se radnjama u intrešelj, nego trebalo sabrat sve sile oko timuna i skote!« Zatim u istom svesku navodi važnije skupine raspravljanih predmeta sa kojima se bavio nakon napuštanja »Poligrafije«, tj. odmah na početku svog rada, a te skupine su slijedeće:

- I. NAŠ PROGRAM — HRVATSKO DRŽAVNO PRAVO I MOJ ALBUM.
- II. HRVATSKA PORED ITALIJE.
- III. BORBA S TALIJANAŠIMA.
- IV. BORBA S NADRISRBIMA.
- V. BORBA S NARODNJACIMA.
- VI. BORBA S VLADAMA.

- VII. BORBA ZA GLAGOLJICU.
- VIII. BORBA ZA HRVATSKU KNJIGU.
- IX. RAZLIČITI SPISI.
- X. TRIUMF PRAVAŠKE MISLI.

U istom svesku na 8. strani između ostalog piše:

»Čitatelji će pak lako razabrat i sami po sadržaju, da ovaj program nije u jezgri nego PROGRAM STRANKE PRAVA, dakle program one stranke koja je nazad 11 godina bila čedo u povojima, a sad brkat čovjek, faktor s kojim i Olimpi računaju.

Iznašanje toga programa otvorilo je »Katoličkoj Dalmaciji« niz velikih borba...

God. 1884. kad se iznio ovaj program, stranka prava novačila je jedva prve svoje borce. Sve si onda pravaše u Dalmaciji mogo zbrojit skoro na prstima JEDNE RUKE. U Zadru, bilo ih je, koji su se isticali (a razumije se, da je bilo i drugih osvjedochenih i dobrih Hrvata) na pamet sama TRI: urednik »Katoličke Dalmacije«, njegov nezaboravni suradnik A. Dejan i veletržac g. L. P. Relja iz Arbanasa.

S toga ovaj program bio je kao sjeme koje je padalo u još neobrađenu zemlju, te zapadao je teških muka i protivština, osobito za to, jer je u narodnjacim bilo počelo zamirat prijašnje oduševljenje u borbi za narodna prava. Glavna točka njihova programa: SJEDINJENJE S HRVATSKOM, već je faktično bila skinuta s dnevnog reda. S toga nije nikakvo iznenađenje za starije ljude, što su oni zimus (na 14. siječnja) zakopali adresu o cjelokupnosti domovine.

Ono je bio jednostavni finis coronat opus.

Čitaonica im bila g. 1884. mjesto gdje su se najgadnije uvrjede sipale na prekovalebitske Hrvate, kao nevaljale, beznačajne, siromašne, nazadne.

Da se toj zlokobnoj, otrovnoj struji protustavi lijek i zaprjeka, da nebi po čem i narod zabasao, uz program »Katoličke Dalmacije« zasnovalo se i naročit pravaški list sa još izrazitijim smjerom.

STEKLIŠ i PRAVAŠ to su bila dva čeda ondašnje političke i patriotske nužde.

PRODAN pustio je svomu suradniku da slobodno potpisuje nove časopise i da im bude glavnim urednikom, pače nastojao je da materijalno oblačka ovo otačbeničko poduzeće, primiv listove u »Katoličku hrvatsku tiskarnu« malo prije osnovanu, i udariv cieniu za štampu što je ikad bilo manje moguće.

To je uredniku, koji je godinu prije počinio ZLOČIN, da se pustio nazvat STARČEVIĆANCEM (v. »Kat. Dalm.«, lipnja) donielo sada nove bure; jer se onda načelo stranke prava smatralo kao buntovno, pa se nije moglo oprostiti, što polag svega, urednik »Kat. Dalm.«, i ravnatelj »kat. hrv. tiskarne« kumuje čak i »prokletom STEKLIŠU.

Sveukupne ove okolnosti dopriniele su, da su i neki ponajbolji urednikovi prijatelji počeli bili od njega, na njegovu veliku zabunu i ža-

lost, odvrćat glavu, a narodnjaci, te DOBRE DUŠE pirili vatru i kušali sreću, da upropaste Prodana i Deana i s njima zakopaju tiskarnu i Listove.

I tako se sve više razmahivala borba. Ona se u ostalom bila već onda ražestila, osobito od strane autonomaša, kadno se snovalo o čisto HRVATSKOJ tiskarnici u glavnoj kuli talijanštine, pače i još prije, biva kad je urednik, slušajući glas patriotizma i odobrenje i poticanje prijatelja, sasma uredovno pohrvatio novine svećenstva, iztisnuv iz njih i zadnje tragove tuđeg jezika.» (Ovo pohrvaćenje koje je Prodan izvršio Politeo zove »neprocjenjivom zaslugom« — »Ml. Hrv.« od 20. stud. 1894. — Opaska pisca ove biografije).

Da bi se lik i karakter što slikovitije prikazao pokojnog Don Iva Prodana pogledajmo još jednu bilješku koja je pronađena u arhivi Prodanovog mlađeg kolege pok. Don Antuna Jasprice, a koju je isti navodno prepisao iz kalendara »Živila Hrvatska«. Ta bilješka glasi:

Na uredništvo »Katoličke Dalmacije« stupio je sa brojem 44 dneva 4. studenoga 1877. g. Prije nego li se Prodan primio uredništva bilo je ovako: U svom osnutku 5. lipnja 1870. list se zvao »La Dalmazia Cattolica« a uređivao ga je pok. Facconi. Već brojem 9.im zamjenjuje ga Don Mato Nekić. God. 1872. br. 1.im opet Facconi i pok. Forlani. Br. 34.im 20. kolovoza 1872. Giampieri. Sa br. 1.im 1877. do Prodanova nastupa pok. Ticina. List je izlazio na talijanskom jeziku, a zastupao i branio osobito vjerske i crkvene interese.

Sa Prodanovim dolaskom već br. 1.im godine 1878. na 4. siječnja listu postaje ovaj naslov »La. Dalm. Cattol.« a ispod »Katolička Dalmacija«. Napokon br. 12 siječnja 1880. samo »Katolička Dalmacija«. Godine 1883. na 6. rujna br. 65 list ugledao svjetlost u sjajnom ruhu, jer izašao za prvi put »Brzotiskom katoličke hrvatske tiskarne«.

Prodanov život kao urednika čitava je Odiseja. Namah u njegovom nastupu na uredništvo »Kat. Dalm.« urotiše se protiv njega i njegova lista: narodna stranka i talijanaši; kašnje pridružiše im se Srbi, a i sa strane vlade: plienio im se list, stavljao pod istragu radi tobožnjih uvreda i veleizdaja; prietilo se osobama koje list primahu, donapokon, branilo se sa Prodanom ne samo boraviti, nego stajati i družtvovati.

Tadašnji Boko-kotorski biskup Uccellini i ondašnji vojnički kapelan u Zadru Matej Rihtarić za izbjeći neprilikam, i ako pro forma, rastaviše se od trpeze s njime. A da čaša bude puna što čemernijeg jeda, što narodnjaci, što vlada — zaokupili zadarskog metropolitu pok. Manpas-a i ovaj Prodanu misu obustavi u svoj diecezi. Dakako poznije metropolita uvidio svoju nepravdu i opozvao obustavu. Teški su to bili časovi po Prodana; svaki drugi bio bi malaksao a on — umjesto defenzive prihvatio fenzivu, da i talijanaši i Srbi pa narodnjaci, te i sami vladini ljudi ostali razbijene glave.

God. 1880. pod naslovom »Il Dalmata che si guarda nel suo specchio« raskrinkao talijanaški iredentizam; dotični članci bijahu i cesarskoj kancelariji u Beču prevađani na njemački, takvi utisak i uspjeh polučise. Protivnike Srbe porazio je svojim »Obračunom«. Narodnoj

stranci pogotova ne dao mira. Tko da nabroji sve članke u kojih je s uspjehom pobijao njihovu politiku i brani btranku prava! God. 1885. pod naslovom »O novom narodnom programu (nekad i sada)« žigosao tadašnji narodnjački program, koji je zapostavljao hrvatske interese u Dalmaciji i isticao one monarhije.

God. 1893. u zadarskom izbornom kotaru manevar narod. stranke podkurio Prodanu da ne ispane zastupnikom na pokrajinski sabor; isto i god. 1889, a 1891. također poslanikom na carevinsko vijeće.

Uz »Kat. Dalm.« sa blagopokojnim svojim suradnikom Dejanom i trgovcem P. S. Reljom god. 1884. pokrenuo je listove »Stekliš-a« i »Pravaš-a« koji morali ugasnuti uslijed vladine presije.

U novije doba uz vjersko političku »Kat. Dalm.« i beletrističkog sadržaja »Hrvatsku« Prodan još uređuje skroz politički list »Hrvatsku Krunu«. Sadašnjem političkom preokretu u duhu »stranke prava« u Dalmaciji najviše je Prodan doprinio.

Nakon tolikih nevolja, patnja i progonstva — kojih dakako i unapred neće mimoić — utjeha je Prodanu, što je vidio plod svog značajnog, izglednog, požrtvovnog i ustrajnog rada, jer i njegovu djelovanju ima se priznati, što je 6 pravaš. zastupnika u Dalmatinskom saboru, a 3 poslanika na car. vijeću. Prodan je članom središnjeg pravaškog odbora u Dalmaciji, pa je izgleda da će pri skorih političkih izborih, uza sve protimbe što mu ih stavljaju politički protivnici za to prodriet će zastupnikom.«

I doista, prodro je! Pobijedio je sve svoje neprijatelje i bio dugi niz godina narodni zastupnik u Dalmatinskom saboru u Zadru i zatim 1907. godine bio izabran zastupnikom kraljevine Dalmacije na carevinskom Vijeću u Beču. Njegovi izborni kotari bili su: Zadar—Pag—Rab—Biograd.

Po cijeloj Dalmaciji sa uspjehom je organizirao Starčevićansku stranku prava, te neprekidno bio njezin predsjednik i vođa.

Prodan je bio narodni zastupnik sa dva mandata (zadarski i bečki). Za vrijeme dok je u Hrvatskoj stranci prava 1911. god. u Zagrebu predsjedavao dr Mile Starčević u njoj su postojala četiri potpredsjednika i to:

- a) DON IVO PRODAN za Dalmaciju.
- b) DR ALEKSANDAR HORVAT za Hrvatsku i Slavoniju.
- c) DR MATO LAGINJA za Istru i
- d) DR NIKOLA MANDIĆ za Bosnu i Hercegovinu.

Prodan je bio jak i nepokolebljiv u svom radu. Nikakva ljudska sila nije ga mogla slomiti ili zaustaviti u njegovoj akciji.

Rođeni političar i parlamentarac, bio je vrstan organizator i vođa stranke Prava za Dalmaciju. Također i veliki borac za GLAGOLICU u liturgiji, koju je borbu sebi stavio u zadatak pod VII. točkom svog radnog programa. Kroz svoj rad i u ovoj borbi za glagolicu također se osobito istakao...

Imajući sve spomenuto pred svojim očima meni se kao piscu ove kratke biografije nameće jedna ugodna dužnost — kojoj se nikako ne mogu oteti — a ta je: da niže navedem nekoliko stihova koji se odnose na pok. Don Iva

Prodana, a koja sam izvadio iz jedne podulje pjesme koju je pok. Don Ante Jasprica spjevao 2. rujna 1900. g. za mladu misu pok. Don Nikole Kunića. On u toj pjesmi Prodana naziva GRGUROM NINSKIM DANAŠNJEG DOBA i u tim kiticama o njemu još veli:

Junačka djela njegova
Bezsmrtnom slavom slove!
Pod njegov barjak pohrli,
Tamo te narod zove,
Da poput hrabra lava
Ne daš da sveta prava
Gazi mu dušman klet.

NINSKOG GRGURA U NJEMU
DANAŠNJE DOBA IMA:
Ko onog spljetskim ulicam

Danas se usred Rima
— Usprkos množna, jaka
Dušmana — njeg'va svaka
Muževna važi rieč.

Hrvatske majke, pletite
Njegovu vienac čelu!
Junak je svojom besjedom,
Junak je u svom djelu,

Na straži viek, nepomična,
Odvažna, mudra, dična,
Pozna ga isti Beč!

Uzalud reže na njega,
Uzalud... trista jada
Podnio za ljubav naroda
Trista će — još ih rada
Podniet — i još veće:
Skršit će — svisnut neće
Njegov se oštri mač.

Don Ivo ime bezsmrtno
Cieli ti rod svjedoči! —
Od kad mu Starca nestalo
Upire u te oči:
Evo me, ti me vodi
I k slavi i k slobodi —
Kroz svoj ti veli plač.

Poslije prvog svjetskog rata i propasti austrijske carevine Italija anektirala Istru, Rijeku, Zadar i još neke hrvatske otoke. Na Balkanu se formira nova država Srba, Hrvata i Slovenaca sa Karađorđevićem na čelu.

Potom Italija počinje sa sistematskim pronogom Hrvata na anektiranom području, osobito u Zadru gdje je bilo žarište borbe protiv talijanštine i autonomaša koju je vodio Don Ivo Prodan.

Dolaskom Mussolinija i fašizma na vlast u Italiji, taj progon i fašističko nasilje u veliko se pogoršalo pa Prodanu nije ostalo drugo nego početi se baviti mišlju za napuštanje Zadra, te prijeći raditi u mjesto Preko na otok Ugljan koji nije bio anektiran od strane Italije. U tu svrhu kupio je u Preku kuću u koju je nekoliko godina kasnije iz Zadra prenio i smjestio svoju tiskaru.

U Zadru je također posjedovao kuću sa ovecim dvorištem, i u tom dvorištu još jednu manju kuću prizemnicu u kojoj je bila smještena njegova tiskara koju je kupio negdje 1907. godine. Glavna ulazna vrata u tu tiskaru bila su sa strane današnje splitske ulice, a sporedni ulaz bio je sa strane vrta njegovo vlasništvo.

U toj maloj »potleušici« tiskara je ostala sve do 1925. godine kada je — kako već rekosmo — prenio u Preko na otok Ugljan. To je učinio zbog toga, jer nije želio tiskaru ostaviti ili prodati Talijanima, protiv kojih je perom i štamptom ratovao čitav svoj život.

U svojoj kući u Zadru stanovao je do smrti, a imao je i podstanare.

Bio je aktivan do zadnjeg trenutka. Poslije 1918. g. uslijed novih prilika politikom se je manje bavio, ali zato je putovao u Preko iz Zadra, jer tamo je osposobio svoju tiskaru koja je stalno radila. Imao je još jednu svoju radnicu koja je također svaki drugi dan poslovno putovala iz Zadra u Preko do tiskare i natrag.

Za Prodana se može slobodno reći da je u radu za svoj hrvatski narod čitav sagorio, te psihički, fizički i financijski sav se njemu žrtvovao.

Razbolio se 27. veljače. Imao je »hunjavicu«. Umro je 9. ožujka u 10 sati navečer. Nije bolovao. Bio je na nogama sve do 27. veljače. Umro je potpuno pri svijesti. Imao je posebnog liječnika u osobi dr Iva Marčelića. Običavao je moliti liječnika neka mu ne produžuje život, jer da mu duša već vidi raja, ali da ga tijelo sprečava da se sjedini s Bogom.

Sprovod se obavio u Zadru 11. ožujka u 9 sati pr. p. iz kuće žalosti ul. sv. Šime (danas Zagrebačka 11) br. 2 u crkvu sv. Šime, a potom iz crkve u »Fošu« na brod i onda u Preko. Ispratili su ga vjerni Hrvati koji su još ostali u Zadru. Govorilo se je kroz Zadar »è morto padre dei poveri« (umro je otac siromaha). Cijelo Preko ga je dočekalo. Održavali su se i govori.

Pokopan je u Preku na otočiću Galovac, Školjić u samostanu sv. Pavla, oo Trećoredaca. Spomenika još ni danas nema. Samo je postavljena ploča. Na ploči piše DON IVO PRODAN 1852—1933. i mali križ. Ploča je postavljena odmah poslije smrti, ali nije nam poznato tko ju je postavio.

Pokojnik je ostavio svoju oporuku koja je kasnije poslije smrti po njegovoj želji predana njegovom nećaku prof. Antu Prodanu. Taj njegov nećak je nekoliko godina poslije toga umro, pa je danas nemoguće do te oporuke i točnih podataka doći.

Po jednom neprovjerenom izvoru njegova je posljednja želja bila da svi njegovi spisi koji se odnose na crkvu, crkveni spisi ostanu u Zadru, a sve ono što se odnosi na politiku i drugo da se preda u Zagreb. Međutim po drugom također neprovjerenom izvoru tvrdi se, da je sve ostavio gradu Splitu, dok činjenica je, da je čitava njegova velika arhiva i književna ostavština

iza njegove smrti svršila kod Hrvatskog kulturnog društva »NAPREDAK« u Sarajevu, gdje se još i danas vjerojatno nalazi. — Što je uvjetovalo da njegova ostavština svrši u Sarajevu, umjesto u Zagrebu, ili Splitu, nema sigurnih podataka da bi se o tome sada moglo pisati.

Kuću koju je posjedovao u Preku ostavio je franjevcima Trećorecima, dok je onu u Zadru ostavio svojoj rodbini u Janjini, nećacima Prodanu i Čučukoviću. Međutim, pošto je ta kuća bila opterećena osjetljivim dugom dospjela je u druge ruke, a poslije drugog svjetskog rata bila je i nacionalizirana.

U Janjini je narod postavio spomen-ploču na njegovu rodnu kuću slijedećeg sadržaja:

D. O N
I V U P R O D A N U
S L A V N O M S I N U J A N J I N E
1853—1933
N E U M R L O M B O R C U Z A S L O B O D U H R V A T S K E
H A R N I N A R O D
P. 1944.

Sada pri završetku ovog kratkog životopisa nameće nam se dužnost preporučiti svim Hrvatima grada Zadra, također i onima u mjestu Preko, da se — ukoliko to već nisu — na sličan način oduže ovom velikom sinu hrvatskog naroda!

Životopis

IVA I. JASPRICE, suca Stola sedmorice u Zagrebu

Rodio se u Janjini 18. veljače 1880. godine, a umro je u Zagrebu 1. svibnja 1944. godine.

Njegov kratki tok života:

Osnovnu školu završio je u svom rodnom mjestu Janjini, a klasičnu gimnaziju u Dubrovniku. Studirao je bogoslovni fakultet u Zadru i pred njegov završetak taj studij prekinuo, te prešao na Pravni fakultet u Zagreb, gdje je učenje prava završio sa primjernim uspjehom i diplomirao 1906. godine.

Sam studij i uzoran uspjeh koji je postigao kao student prava ne bi značio mnogo kad ne bi, kako ćemo to kasnije vidjeti, rezultirao uspjesima u praksi i izuzetnim smislom za pravo u svim životnim situacijama.

- 1907. godine bio je primljen za pripravnika-vježbenika Prizivnog suda u Zadru.
- 1910. godine položio je sudski ispit na višem Zemaljskom sudu u Zadru.
- 1911. godine postavljen je za suca u Metkovićima.
- 1912. godine (17. II.) oženio je Doru Bjelovučić Ivovu iz Dubrovnika, a 19. X. iste 1912. godine dobio dvije krasne kćeri blizanice Tinku i Sreću.
- 1915. godine u mjesecu travnju pošao je iz Sarajeva prema talijanskoj granici sa devetim marš bataljonom. Bio je komandir čete 37. Landwehr regimente. Kasnije poslije navještaja rata od strane Italije Austriji došao je sa svojom četom na front i u srpnju mjesecu iste 1915. godine dezertirao u Italiju. Pri bijegu sa sobom je poveo i svog posilnog Marka Bjelovučića iz Popove Luke.
- 1919. godine 6. veljače vratio se iz talijanskog zarobljeništva i odmah zatim postavljen za upravitelja Kotarskog suda u Vrgorcu.
- 1920. godine premješten je na sud u Obrovac.
- 1923. godine postavljen je za sudskog savjetnika i poglavicu Kotarskog suda u Korčuli.
- 1925. godine premješten je kao Kotarski sudac na Okružni sud u Dubrovniku.
- 1933. godine premješten je na Okružni sud u Zagreb.
- 1936. godine postavljen je za suca Apelacionog suda u Zagrebu.
- 1941. godine postavljen je za vijećnika Stola sedmorice u Zagrebu.

U svom službenom sudačkom i profesionalnom radu uvijek se bavio rješavanjem najtežih i najkompliciranijih pravnih sporova i problema. U svoje slobodno vrijeme, a često i po čitave noći bi znao prosjediti čitajući zakone u nastojanju da donese što pravednije presude, proučavajući sve slučajeve do u najsitnije detalje.

Svaku njegovu presudu moglo se smatrati pravnom studijom za sebe!

Za shvatiti njegove fenomenalne pravne sposobnosti posebno je vrijedno naglasiti i istaknuti slijedeću činjenicu: U njegovoj dugoj tridesetsedmogodišnjoj sudačkoj praksi niti jedna jedina njegova presuda nije bila od viših sudova poništena. — Uzalud su u pojedinim slučajevima mnogi odvjetnici, a i čitave skupine njih, podnosili žalbe protiv njegovih presuda, jer nikada ništa nisu mogli postići, niti istu oboriti. Njegov pravorijek bio je definitivan i dotični slučaj za uvijek završen!

U svim parnicama koje je on vodio, pogotovo u onima teže naravi očitovale se njegova izvanredna pravna erudicija i talenat, stoga primjera radi, spomenimo se jedne kaznene parnice koju je Ivo Jasprica proveo kao sudac Okružnog suda u Dubrovniku a koja se vodila protiv Koste Strajnića, konservatora dubrovačkih starina i umjetničkog kritičara na tužbu Ing. arh. Ivana Ivačića i više njegovih odvjetnika.

Umjetnička kritika došla je pod optužbu!

Naime, tuženi Strajnić kritizirao je nacрте tužitelja za gradnju kursalona u Dubrovniku navodeći da su ti nacrti previše šablonski i konvencionalni, da nema prirođenog talenta bez kojega je nemoguće umjetnički stvarati, a pogotovo kako se novim građevinama iznakažuje stari harmonični karakter grada i to na takav neukusan način da se grad Dubrovnik kompromitira pred kulturnim strancima.

Za ovu kaznenu parnicu bila je zainteresirana cijela dubrovačka kulturna javnost, koja je sa velikim zanimanjem iščekivala kakav će biti sudski pravorijek, a ovo tim prije što je parnicu kao sudac-pojedinac konačno vodio Ivo Jasprica, eminentni i talentirani pravnik.

Pored Iva Jasprice nastupili su kao branioci vrsni dubrovački pravnicadvokati dr M. Vidoević, Miho Kisić i dr Branko Bubalo. Njihovi govori mogu poslužiti kao znanstveni rad na kaznene odredbe koje se odnose na kazneno djelo koje je bilo predmet rasprave.

Sud je nakon provedene rasprave donio presudu kojom se Kosta Strajnić oslobađa optužbe. Raspravni sudac Ivo Jasprica je nakon proglašenja presude ukratko, usmeno iznio razloge, koji su bili stručno-pravno, znanstveno i činjenično tako fundirani (osnovani) da su, naravno, i od višeg suda potpuno usvojeni skupa sa izriekom presude.

Cijela dubrovačka kulturna javnost pozdravila je ovakvu pravednu i pametnu sudsku odluku, a ovo tim prije što nije kod nikoga bilo neizvjesnosti da li će takva sudska odluka biti potvrđena i od strane višeg suda i to sve obzirom na veliku reputaciju koju je Ivo Jasprica uživao kao pravnik i sudac.

Vrijedno je još zabilježiti ono što o njemu priča pomorski kapetan Drago I. Dežulović koji se sa njime našao u talijanskom zarobljeništvu i doživio slijedeće:

»Bilo je to u Italiji u logoru Nocera Umbra gdje su bili okupljeni svi časnici jugoslavenske narodnosti među kojima se i on nalazio, a također i pokojni Ivo Jasprica. Tu se posredstvom Jugoslavenskog odbora koji je tada imao svoje sjedište u Rimu (Trumbić, Trinajstić, Me-

štović itd.) vršila među našim časnicima purifikacija, tj. od njih se tražilo tko će se javiti kao dobrovoljac za borbu protiv Austrije, odlazak na Solunski front, sjedinjenje sa Srbijom itd.

Javila se ogromna većina, a pokojni Ivo Jasprica tom je prilikom među ostalim rekao, da on kao Hrvat i poštenu Jugoslaven srcem i dušom pozdravlja taj naš dobrovoljački pokret, da će on surađivati u svim potrebnim poslovima sa upravom logora, ali da se ne može javiti kao dobrovoljac jer »NE PRIPADA SEBI VEĆ DJECI!« Ta njegova izjava sve prisutne je prijatno kosnula pa su zaključili, da neki koji nisu htjeli u dobrovoljce moraju odmah napustiti njihov logor, dok je on (Ivo Jasprica) ostao sa njima i bio među prvima koji su bili određeni da pođu u Dalmaciju. — Svi su ga smatrali stvarnim i iskrenim dobrovoljcem, a da li je kasnije poslije rata kao takav proglašen i da li je dobio zemlju kao i ostali, nije mi poznato. Vjerojatno u svojoj čednosti nije tražio taj beneficij!«

Teško je govoriti o liku pok. Iva J. a ne istaknuti njegov čelični karakter koga su resile sve vrline i kreposti kao što su ljubav, dobrota, plemenitost i nadasve poštenje...

U njegovom savjesnom radu vazda je bio na strani slabih i siromašnih, dok u privatnom životu i svom slobodnom vremenu najveći je užitak nalazio u društvu malog, neukog i siromašnog svijeta. On je poput neumornog misionara znao tim ljudima u kratkim simboličkim pričama neumorno pričati o svijetu i životu. Poučavati ih, savjetovati i odvraćati od zla...

Jedan pjesnik (pisac, umjetnik) je o njemu rekao:

»Često se o njemu govorilo da je on čovjek kojega je trebalo tražiti Diogenisovom lampom!«

Ivo Jasprica je umro, a da nije dočekao ono o čemu je zadnjih godina stalno maštao — da ostatak života, kad ode u mirovinu, provede u svom rodnom kraju kojeg je uvijek duboko u srcu nosio i gdje je želio da u miru i tišini provede veći dio dana koji su mu još bili suđeni. Eto, nije bio sretan da to dočeka i završio je život relativno mlad, u svojoj 64. godini, ne završivši sve svoje zamišljene studije i radove koje čovjek obično u drugoj polovini svoga života priprema kao svoju ostavštinu društvu u kojem je živio i radio...

Nikad u životu nije bolovao, a onda je najednom došlo zlo kojemu nema lijeka ni danas. — I tako završava priča o njegovom životu u kojem je bilo dosta odricanja, nešto zadovoljstva i radosti, a i tuge! Pokopan je na zagrebačkom groblju Mirogoj. A također i njegova supruga Dora i kćerka Sreće. Njegova kći Tinka danas živi u Zagrebu i radi na tamošnjem Sveučilištu.

Poznavajući njegovu skromnost teško je vjerovati da bi za života dozvolio da se i ovoliko par redaka o njemu piše. No, danas isticanjem ovakvih likova kao svijetlih primjera kako se živi i radi za svoj narod moramo shvatiti kao svoju zadaću. Nepotrebno bi bilo spominjati kako se tek prenošenjem njegovih vrline i krijeposti na dolazeće generacije, najbolje možemo odužiti njegovoj svijetloj uspomeni, koristiti svome mjestu, velikom narodu i sebi samima!

LITERATURA — IZVORI — NAPOMENE

- 1) dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 40, 96 i 161.
- 2) Ibidem str. 96 i Dubrovački arhiv.
- 3) dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 167 i Ivellio: Colonia Ragusea, Dubrovnik 1873.
- 4) Ibid., str. 130.
- 5) Ibid., str. 146.
- 6) Ibid., str. 148. Također vidi dr. Fr. Kulišić: Pjesme I. Bunića-Vučićevića.
- 7) dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 140.
- 8) Ibid., str. 160.
- 9) V. Foretić: Spomenica Gospe Anđela u Orebićima 1470—1970. str. 301 i 309 i Arhivska građa iz doba francuske vladavine u Dubrovačkom arhivu (Mogućnosti XIV. dvobroj 1—2 g. 1967.)
- 10) Tabela Direkcije pošta Zadar od 10. 4. 1890. g. br. 1744.
- 11) dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 142, 145, 157 i 158.
- 12) Stjepan Vekarić: Iz neobjavljenog stanja pučanstva poluotoka Pelješca za g. 1880. i 1900. dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 156 za 1673. god. i Zavod za statistiku općine Dubrovnik za 1971. godinu.
- 13) Nenad S. Vekarić: Iz još neobjavljene genealogije peljeških obitelji.
- 14) Literatura: MARTINORI: La moneta, Roma 1915. i Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb 1955. godine.
- 15) Stjepan Vekarić: Pelješki jedrenjaci str. 52 i 53.
- 16) Ibid., str. 43.
- 17) Ibid., str. 39 i Libro del ofic. de Stagno, sv. 9 za 1594. g.
- 18) Izdanje Hrv. štamp. zavoda DD u Zagrebu, knjiga ZNAMENITI HRVATI, NZB str. 29.
- 19) Ibid., str. 29.
- 20) Vidi posebni otisak izdanja odbora za proslavu sto godina nautičke škole u Dubrovniku DUBROVAČKO POMORSTVO.
- 21) Stjepan Vekarić: Pelješki jedrenjaci str. 68.
- 22) Izdanje Hrv. štamp. zavoda DD u Zagrebu, knjiga: ZNAMENITI HRVATI, NZB str. 22.
- 23) Ibid., str. 221.
- 24) Ibid., str. 29.
- 25) Enciklopedija Jugoslavije: 1. sveska na str. 512 piše da je Ivan Bjelovučić jedan od pionira avijacije umro 1951. g. Još vidi časopis FOKUS od ožujka 1973. g. str. 51 i 52.
- 26) Vidi izdanje Nikole Zvonimira Bjelovučića: Pravilnik bratovštine sv. Stjepana u Janjini. (Tisak dioničke tiskare u Zagrebu 1902. godine).
- 27) Vidi kao pod 20) DUBROVAČKO POMORSTVO.

- 28) N. Marović: Uzgoj maslina str. 2.
- 29) Vidi u arhivu bivše općine Janjina statističke podatke i stanje maslinarstva 1960. g. Perspektivni petogodišnji plan razvitka poljoprivrede od godine 1959. do 1963. u općini Janjina. Arhiv sada u Dubrovniku.
- 30) Vidi studiju inž. Ljubomira Rumora pri Institutu za jadranske kulture u Splitu: PRILOG POZNAVANJU VINA »PLAVAC« SA POLUOTOKA PELJEŠCA.
- 31) dr. N. Z. Bjelovučić: Pripovijesti iz mladih dana, Hrvatska tiskara Mostar 1936. godine str. 159.
- 32) dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 59.
- 33) Kronika župe Janjina: str. 5, 6 i 9.
- 34) Ibid., str. 4 i 7.
- 35) Ibid., str. 9, 18 i 44.
- 36) Ibid., str. 3.
- 37) D. Kečkemet: Ivan Rendić, život i djelo. Supetar 1969. str. 119—120.
- 38) Kronika župe Janjina str. 11 i 45.
- 39) Spomenica Gospe Anđela u Orebićima 1470—1970. Izdanje 1970. g. str. 382.
- 40) dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 58 i 59.
- 41) Ibid., str. 64.
- 42) dr. Franjo Šanjek: Bosansko humski (hercegovački) krstjani i katarsko-dualistički pokret u srednjem vijeku. Izdanje Kršćanska sadašnjost Zgb. 1975. godine str. 192.
- 43) dr. N. Z. Bjelovučić: Povijest poluotoka Rata (Pelješca) str. 167, 168, 169 i 170.
- 44) Vidi IZJAVE ZA STRANKU PRAVA. Tisak Antuna Scholza za 1894. g. str. 28 i 29.
- 45) Josip I. Pleho: Pelješac u Narodnooslobodilačkoj borbi str. 31.
- 46) Sibe Kvesić: Dalmacija u narodnooslobodilačkoj borbi str. 307.
- 47) Josip I. Pleho: Pelješac u NOB-i str. 170.
- 48) Po sjećanju Josipa I. Pleha i vlastitom.

POGOVOR

Za sve što sam napisao i objavio u ovoj knjižici vjerujem, da sam ipak uspio otkriti i donijeti koje zrnice novog i do sada nepoznatog.

Ako sam u tome što postigao, neka mi to bude plata za moje napore i rad. Međutim, kako već u predgovoru rekoh, naši mladi istraživači minulih događaja mogu na ovom području naći neiscrpno vrelo još neotkrivenih povijesnih istina i zbivanja kroz koja su naši vilinski Pelješac i njegovi narodi prolazili od davnih davnina do današnjih dana, pa neka im bude SRETNO!

Kao što je prošlost ovog janjinskog područja dala mnogo velikih i svijetlih likova koji su sa najvišom ljubavi, nesebično i stalno kroz svoj život sijali sjeme slobode, istine i pravice, nadam se, da će tako i budućnost donijeti nam nove suvremene sijače tih istih svojstava, pa sa tim željama njima se pridružujem i završavam ovaj moj pogovor sa jednim isječkom iz himne esperantista:

.
»Mi sijemo i sijuć umor nas mine,
Budućnost nam okrepu šalje,
I sto nam i tisuću sjemenki zgine,
Mi sijemo, sijemo dalje!«

SADRŽAJ

	str.
1. Čitaocu	5
2. Predgovor	7

Prvi dio

Dubrovačka Republika i njezin pad

3. Malo povijesti o Janjini, Popovoj Luci i Sreseru	9
Društveni razvoj Janjine od pada Dubrovačke Republike	9
Upravna vlast	10
Privreda	13
Prosvjeta	22
Kultura	24
Janjina u borbi za oslobođenje	29
Završetak	33

Drugi dio

Četiri janjinska portreta iz 19. i 20. stoljeća

4. Biografija DON ANTE JASPRICE, kritičara, pisca i pjesnika, te nekoliko njegovih pjesama	41
5. Biografija DRŽ NIKOLE ZVONIMIRA BJELOVUČIĆA, advokata, pisca, povjesničara i političara	51
6. Biografija DON IVA PRODANA, političara, novinara i pisca	61
7. Biografija IVA I. JASPRICE, suca Stola sedmorice	68

Treći dio

Razno

8. Bibliografija (Izvori i napomene)	71
9. Pogovor	73
10. Materijal u pripremi	76

MATERIJAL U PRIPREMI:

Moje vizije turističkog razvitka centralnog dijela Pelješca do svrhe prvog kvartala 21. st.

SRESER-RAT najstarije naselje na sjeveroistočnoj obali poluotoka Pelješca.

Zbirka mojih prigodnih pjesama.
itd.